

Fagmefte 2

Engelsk

Klare Må

Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie nr. 3 - 2002
Grundskolen

**Denne bearbejdelse af Klare Mål er lavet
på begrund af word dokumenter fra
undervisningsministeriet, og indeholder
den samme tekst som de trykte udgaver.**

**Den eneste undtagelse er billeder, som ikke kunne
bruges på grund af ophavsret.**

Forord

Regeringen ønsker at styrke det faglige niveau i folkeskolen samtidig med, at undervisningen bliver differentieret og dermed målrettet den enkelte elev. En styrket faglighed i undervisningen går hånd i hånd med udviklingen af elevernes alsidige personlige kompetencer. Valget står ikke mellem, på den ene side, en faglig stærk skole - hvor eleverne ikke bryder sig om at være - eller på den anden side, en skole, hvor eleverne trives godt, fordi der ikke stilles krav.

De nye fagbeskrivelser indeholder mere præcise centrale kundskabs- og færdighedsområder (CKF) samt vejledende delmål og udgør rygraden i initiativet Klare Mål, som understøtter regeringens politik om øget åbenhed og gennemsigtighed i uddannelsessektoren.

Hensigten er, at de nye centrale kundskabs- og færdighedsområder og de tilhørende delmål skal give lærerne et mere klart og tydeligt billede af, hvad børnene skal lære, uden at der tages stilling til hvordan. Der er tale om en hjælpende hånd til den enkelte lærer i tilrettelæggelsen af undervisningen. Samtidig vil de nye CKF'er og delmål kunne forenkle den løbende evaluering af undervisningen. Det er ligeledes hensigten, at de nye CKF'er og delmål skal give både lærere og forældre mulighed for langt tidligere i skoleforløbet at tage hånd om de elever, der lærer i et andet tempo end gennemsnittet.

Endelig forestiller jeg mig, at Klare Mål i fremtiden bliver et centralt element i undervisningen på lærerseminarierne, så de studerende allerede tidligt i deres uddannelsesforløb får et klart kendskab til og overblik over, hvad målene med undervisningen er i skolen.

Jeg betragter Klare Mål som et dialogredskab, der giver lærere, elever og forældre mulighed for sammen at vurdere undervisning og dermed få rettet op, hvis skolen, og dermed eleverne, har vanskeligt ved at leve op til kravene.

Klare Mål handler også om trivsel og elevernes alsidige personlige udvikling. Derfor vil Undervisningsministeriet i sammenhæng med Klare Mål for fagene udsende et vejledningsmateriale, som kommuner og skoler kan bruge, når de beskriver, hvordan skolen arbejder med elevernes alsidige personlige udvikling.

Det er et led i regeringens politik, at skolen skal åbne sig mod omverdenen. Forældrene og det øvrige omgivende samfund skal have et mere klart billede af, hvad der sker i skolen. Initiativet Klare Mål er derfor en relevant forlængelse af regeringens ønske om en mere åben og gennemsigtig uddannelsessektor.

Folkeskolen er en af demokratiets nøgleinstitutioner, som jeg mener kan vinde i kvalitet og renommé, hvis det daglige arbejde bliver gjort mere synligt for alle.

Ulla Tørnæs

Undervisningsminister

Indledning

Klare Mål erstatter folkeskolens tidligere faghæfter. De nye "hæfter" indeholder et uændret formål for faget/emnet, nyformulerede centrale kundskabs- og færdighedsområder (CKF'er), nye vejledende delmål, uændrede læseplaner og en uændret vejledning.

De nye CKF'er beskriver slutmålet for undervisningen i faget og er bindende for alle kommuner. De vejledende delmål udsendes til inspiration for kommunerne, som skal fastlægge de bindende mål for undervisningen på forskellige klassetrin.

Som et særligt aspekt af Klare Mål stilles der fremover krav til kommunerne og skolerne om nærmere at beskrive, hvordan arbejdet med udviklingen af elevernes alsidige personlige udvikling indgår i skolens virksomhed. Det kan fremgå af læseplanerne eller på anden måde. Undervisningsministeriet har udarbejdet et materiale, som kan bruges af kommunerne i arbejdet hermed.

En række fagfolk fra skolens verden, Danmarks Pædagogiske Universitet, Danmarks Lærerforening og faglige foreninger har medvirket til udformningen af teksterne. Andre har læst med og givet gode råd og ideer. Tak til alle for konstruktiv medvirken undervejs. Undervisningsministeriet står for den endelige udformning af materialet.

Kim Mørch Jacobsen

Uddannelsesdirektør

Indhold

Formål for faget Engelsk.....	2
Centrale kundskabs- og færdighedsområder for faget Engelsk	3
Delmål for faget Engelsk.....	6
Efter 5. klassetrin.....	6
Efter 7. klassetrin.....	7
Efter 9. klassetrin.....	8
Efter 10. klassetrin.....	9
Læseplan for faget Engelsk.....	12
1. forløb 4.-5. klasse	12
2. forløb 6.-7. klasse	13
3. forløb 8.-9. klasse	15
4. forløb 10. klasse	16
Vejledning for faget Engelsk.....	19
Begynderundervisningen	19
Kommunikative færdigheder.....	23
Sprog og sprogbrug	27
Sprogtilegnelse	30
Kultur- og samfunds- forhold	32
Undervisningsdifferentiering og evaluering	38
Praktisk-musiske arbejds- og udtryksformer	44
Informationsteknologi	47
Det faglige i det tværfaglige - og det tværfaglige i det faglige	50
Specialundervisning i engelsk.....	53

Formål for faget Engelsk

Formålet med undervisningen i engelsk er, at eleverne tilegner sig kundskaber og færdigheder, således at de kan forstå talt og skrevet engelsk og kan udtrykke sig mundtligt og skriftligt. Undervisningen skal samtidig udvikle elevernes bevidsthed om engelsk sprog og sprogbrug samt om sprogtilegnelse.

Stk. 2. Undervisningen skal skabe rammer for oplevelse, indsigt og samarbejde samt styrke elevernes aktive medvirken. Herved skal undervisningen bidrage til, at eleverne bevarer lysten til at beskæftige sig med sprog og kultur til fremme af deres videre udvikling.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne indsigt i kultur- og samfundsforhold i engelsktalende lande og derved styrke deres internationale forståelse og forståelse af egen kultur.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder for faget Engelsk

Der undervises i engelsk på 4. – 10. klassetrin.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er:

- Kommunikative færdigheder
- Sprog og sprogbrug
- Sprogtilegnelse
- Kultur- og samfundsforhold

I engelsk skal de grundlæggende kundskaber og færdigheder i hvert af de fire områder udvikles som en helhed på alle fagets klassetrin både i faget engelsk, og når engelsk indgår i tværgående emner og problemstillinger.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er grundlaget for tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen, således at eleverne får mulighed for at

- anvende engelsk som et internationalt kommunikationsmiddel
- anvende sprogets opbygning og virkemidler til at gøre kommunikationen hensigtsmæssig
- anvende deres forståelse af, hvordan de bedst tilegner sig engelsk og fortsat udvikler deres sprog
- anvende viden om kultur og samfundsforhold i engelsktalende lande til at få indsigt i mellem menneskelige relationer og forståelse af andre kulturer

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå talt engelsk om kendte og ukendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier, hvor forskellige regionale og sociale sproglige varianter forekommer, når emnerne er genkendelige
- deltage i samtaler mellem flere indfødte sprogbrugere
- deltage uforberedt i samtaler om kendte emner
- give informationer og oplevelser
- redegøre for erfaringer og viden og udtrykke følelser og holdninger i forbindelse med samtaler, debatter og fremlæggelser

- læse, forstå og referere hovedindholdet af forskellige typer af tekster inden for genkendelige emner
- søge og udnytte informationer fra forskellige medier og informationskilder inden for genkendelige emner
- udtrykke oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende, skriftlig form
- afpasse en skreven tekst i forhold til modtageren, når der er tale om teksttyper fra dagligdagen

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig hensigtsmæssigt inden for gængse, sociale omgangsformer
- udtrykke sig uformelt, mundtligt og skriftligt
- afpasse udtryksformen efter modtager, situation og teksttype
- anvende grundlæggende viden om teksters opbygning og sammenhæng inden for almindeligt forekommende teksttyper
- anvende et tilstrækkeligt og forholdsvis præcist ordforråd inden for gængse emneområder
- anvende synonyme eller omskrivninger, når ordforrådet ikke er tilstrækkeligt
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk, således at kommunikationen lykkes
- udtale engelsk forståeligt, herunder med en udtale og intonation, der ligner britisk og amerikansk sprogtone
- anvende viden om centrale grammatiske områder, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning og tegnsætning så præcist, at meningen i en tekst bliver tilstrækkelig tydelig

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udnytte mange af de muligheder, der er for at anvende engelsk uden for skolen
- anvende strategier i forbindelse med kommunikation, først og fremmest omskrivning, overbegreber og synonyme
- vælge lyttestrategier i forhold til en given situation
- abstrahere fra en udtale, der adskiller sig fra den vante
- vælge læsemåde i forhold til teksttype og situation
- anvende forskellige læsestrategier
- udnytte it og mediers muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og stavekontrol hensigtsmæssigt
- anvende viden om skriveprocessens faser
- skrive fra idé til færdig tekst, herunder indsamle stof og disponere et indhold
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende viden om levevilkår, værdier og normer i engelsktalende lande i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa og medier
- perspektivere tekster til egen kultur og til forhold i engelsktalende lande
- vurdere forskellige kilders troværdighed, herunder informationer fra elektroniske medier
- anvende engelsk som et internationalt kommunikationsmiddel i og uden for skolen

Delmål for faget Engelsk

Efter 5. klassetrin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Kommunikative færdigheder

- forstå sætninger og udtryk anvendt i forbindelse med nære og genkendelige emner, fx familie og dagligdag, skole, dyr, fritid, ferier og højtider
- følge med i udvalgte lyd- og billedmedier på engelsk om genkendelige emner og danne sig en mening om, hvad det drejer sig om
- beskrive sig selv og svare på enkle spørgsmål om sig selv, familie, fritid og skole
- deltage i sproglege og små rollespil
- læse korte, sprogligt enkle tekster om dagligdags emner
- udnytte bånd- og billedstøtte i forbindelse med læsning
- uddrage informationer af enkle sagtekster
- skrive enkle ord, udtryk og sætninger inden for nære og genkendelige emner, fx familie, dyr, interesser, ferier og højtider

Sprog og sprogbrug

- have et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- udtale de engelske ord, der arbejdes med
- kende til ental og flertal
- afgøre, om noget foregår nu, før eller i fremtiden
- stave enkle ord og udtryk

Sprogtilegnelse

- turde udtrykke sig på engelsk, selv om den sproglige formåen ikke slår til
- udnytte nogle af de muligheder, der er for at opsøge engelsk uden for skolen
- anvende enkle kommunikationsstrategier, først og fremmest bede om hjælp til at udtrykke sig og anvende kropssprog og mimik
- have mod på at gætte i forbindelse med forståelse af lytte- og læsetekster
- indgå i pararbejde og sammen med partneren selvstændigt udføre en opgave eller en kommunikationsleg

Kultur- og samfundsforhold

- kende til kultur og levevilkår i Storbritannien og USA, fx inden for emner som familie, skole, dyr, interesser, fritid, ferie og højtider
- give enkle eksempler på forskelle mellem engelsksproget kultur og egen kultur
- kende til eksempler på engelsksproget børnekultur, fortrinsvis sange, rim og remser, lege, danse, spil og fortællinger.

Efter 7. klassetrin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Kommunikative færdigheder

- forstå tilstrækkeligt for at kunne udføre almindelige handlinger i dagligdags situationer
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om centrale emner
- stille spørgsmål og udveksle informationer og ideer inden for kendte og centrale emner og situationer
- fremføre et rollespil for tilskuere
- præsentere et forberedt emne, fx i form af planche, lyd- og billedmedieproduktion eller rollespil
- referere i et enkelt sprog inden for kendte emner
- læse enkle personlige breve, meddelelser og instruktioner fra dagligdagen
- læse enkle skønlitterære- og sagprosattekster, evt. med støtte i lyd- og billedmedier
- uddrage informationer fra forskellige medier i tilrettelagte forløb
- udtrykke fantasi og oplevelser i et enkelt sprog, fx i form af breve, historier, digte, beskrivelser og meddelelser.

Sprog og sprogbrug

- anvende almindelige omgangsformer på engelsk
- anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
- anvende omskrivninger, når ordforrådet ikke er tilstrækkeligt
- udtale sproget, så det er umiddelbart forståeligt
- anvende en viden om centrale grammatiske områder, især ordklasser, ental og flertal og tidsangivelse ved hjælp af verbernes former, når fokus er på den grammatiske form
- stave hyppigt forekommende ord

Sprogtilegnelse

- udnytte nogle af de muligheder, der er for at bruge engelsk uden for skolen
- anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder kropssprog og mimik samt omskrive eller bede om hjælp til at udtrykke sig
- gætte kvalificeret i forbindelse med lytning og læsning
- anvende en grundlæggende viden om læsestrategier, især skimming, skanning og læsning efter hovedindhold
- anvende computeren til kommunikation
- foretage "ord til ord" opslag i en ordbog
- udnytte en grundlæggende viden om skriveprocessens faser
- anvende et praktisk-musisk udtryk i forbindelse med en fremlæggelse

Kultur- og samfundsforhold

- tale med om ungdomskulturer i engelsktalende lande, først og fremmest på baggrund af arbejdet med musikteksker, blade, film, tv og internettet
- kende til eksempler på kulturforhold og levevilkår i engelsktalende lande, især fra arbejdet med skønlitterære tekster
- drage sammenligninger mellem fremmed og egen kultur, fx vedrørende højtider, geografiske og historiske forhold
- anvende engelsk som internationalt kommunikationsmiddel, først og fremmest i forbindelse med e-mail og samarbejdsprojekter

Efter 9. klassetrin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Kommunikative færdigheder

- forstå talt engelsk om kendte og ukendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier, hvor forskellige sociale og regionale sproglige varianter forekommer, når emnerne er genkendelige
- følge med i og deltage i en samtale mellem flere indfødte sprogbrugere
- deltage uforberedt i samtaler om kendte emner
- fremlægge et forberedt stofområde selvstændigt
- præsentere et emne, alene eller sammen med andre, ved hjælp af praktisk-musiske udtryksformer
- redegøre for erfaringer, følelser, holdninger og viden i forbindelse med samtaler og debatter om almindeligt kendte emner
- læse, forstå og referere hovedindholdet af skrevne tekster i dagligdags sprog inden for mange forskellige genrer og inden for genkendelige emner og problemstillinger
- uddrage og anvende informationer fra forskellige medier og informationskilder inden for genkendelige emner og problemstillinger
- udtrykke oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende, skriftlig form
- afpasse en skrevet tekst i forhold til modtageren, når der er tale om teksttyper fra dagligdagen.

Sprog og sprogbrug

- udtrykke sig hensigtsmæssigt inden for almindeligt forekommende sociale omgangsformer
- udtrykke sig uformelt mundtligt og skriftligt
- afpasse stilen efter modtager, situation og teksttype
- anvende en basisviden om gængse teksters opbygning
- anvende et tilstrækkeligt og forholdsvis præcist ordforråd inden for gængse emneområder og problemstillinger
- anvende synonymmer eller omskrivninger, når ordforrådet ikke er tilstrækkeligt

- anvende en grundlæggende viden om faste vendinger og kulturbundne udtryk inden for områder, der kan føre til misforståelser
- have en udtale, der ligner britisk og amerikansk sprogtone
- anvende viden om centrale grammatiske områder, især ordklasser, ordstilling, verbernes former og funktioner, når fokus er på den sproglige form
- anvende retstavning og tegnsætning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig

Sprogtilegnelse

- udnytte de muligheder, der er for at opsøge og bruge engelsk uden for skolen
- være bevidste om, hvordan de bedst tilegner sig engelsk
- anvende kommunikationsstrategier, først og fremmest at omskrive og bruge overbegreber, synonyme og lade kropssprog og mimik understøtte utilstrækkelig mundtlig kommunikation
- vælge lyttestrategier i forhold til en situation, fx lytte efter hovedindhold og lytte efter væsentlige detaljer
- abstrahere fra en udtale, der adskiller sig fra den vante
- vælge læsestrategier i forhold til teksttype og situation, herunder at læse for at få oplevelse og information eller for at tilegne sig stof
- anvende læsestrategier, skimming og skanning, når store tekstmængder skal overskues, eller der søges efter information
- udnytte computerens muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter og bruge stavekontrol hensigtsmæssigt
- bruge stavekontrol hensigtsmæssigt
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser
- gennemføre en aktivitet individuelt og i par- og gruppearbejde
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer

Kultur- og samfundsforhold

- give eksempler på basisviden om værdier og normer i engelsktalende lande med baggrund i arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, musiktekster, blade, film, tv og internettet
- perspektivere tekster til egen kultur og til forhold i engelsktalende lande inden for emner som skole, livsstil, forbrug, fritids- og arbejdsliv og aktuelle problemstillinger
- benytte informationer fra engelsksprogede kilder
- belyse en sag fra flere sider i forbindelse med fremlæggelse af et emne eller i en debat
- anvende engelsk som internationalt kommunikationsmiddel, fx i mødet med udlændinge, på rejse og ved brug af e-mail

Efter 10. klasses trin

Forventninger til, hvad eleverne almindeligvis kan og ved inden for området:

Kommunikative færdigheder

- forstå talt engelsk om kendte og ukendte emner fra dagligdagen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier, hvor forskellige sociale og regionale sproglige varianter forekommer, når emnerne er genkendelige
- følge med i film, hvor talen præges af slang og faste vendinger
- følge med i og deltage i en samtale mellem flere indfødte sprogbrugere
- deltage uforberedt i samtaler om kendte emner
- fremlægge et forberedt stofområde selvstændigt
- præsentere et emne, alene eller sammen med andre, ved hjælp af forskellige praktisk-musiske udtryksformer, fx multimediepræsentation
- redegøre for erfaringer, følelser, holdninger og viden i forbindelse med samtaler og debatter om almindeligt kendte emner
- læse, forstå og arbejde selvstændigt med hovedindholdet af skrevne tekster inden for mange forskellige typer af tekster, når disse er forfattet i et dagligdags sprog
- uddrage, vurdere og anvende informationer fra forskellige medier og informationskilder inden for genkendelige emner og problemstillinger
- udtrykke oplevelser, følelser og viden i en sammenhængende skriftlig form
- afpasse en skrevet tekst i forhold til modtageren
- anvende stilistiske virkemidler inden for dagligdags genrer, først og fremmest brevskrivning, beretning og debatindlæg

Sprog og sprogbrug

- udtrykke sig hensigtsmæssigt inden for gængse sociale omgangsformer
- udtrykke sig uformelt mundtligt og skriftligt
- afpasse stilen efter modtager, situation og teksttype
- anvende en basisviden om almindeligt forekommende teksters opbygning
- anvende et tilstrækkeligt og præcist ordforråd inden for gængse emneområder og problemstillinger
- anvende synonymmer eller omskrivninger, når ordforrådet ikke er tilstrækkeligt
- anvende en grundlæggende viden om faste vendinger og kulturbundne udtryk samt kendskab til almindelige omgangsformer, så misforståelser undgås
- have en udtale og intonation, der ligner britisk og amerikansk sprogtone
- anvende viden om centrale grammatiske områder, især ordklasser, ordstilling, verbernes former og funktioner, når fokus er på den sproglige præcision
- anvende retstavning og tegnsætning så præcist, at meningen bliver tilstrækkelig tydelig.

Sprogtilegnelse

- udnytte de muligheder, der er for at opsøge og bruge engelsk uden for skolen
- være bevidste om, hvordan de bedst tilegner sig engelsk
- anvende kommunikationsstrategier, først og fremmest at omskrive og bruge overbegreber, synonymmer og lade kropssprog og mimik understøtte utilstrækkelig mundtlig kommunikation
- vælge lyttestrategier i forhold til en situation, fx lytte efter hovedindhold og lytte efter væsentlige detaljer
- abstrahere fra en udtale, der adskiller sig fra den vante

- vælge og anvende læsestrategier, fx skimming og skanning
- udnytte computerens muligheder i forbindelse med informationssøgning og kommunikation
- anvende ordbøger og grammatiske oversigter
- bruge stavekontrol hensigtsmæssigt
- anvende og udnytte viden om skriveprocessens faser
- vælge arbejdsform i forhold til den foreliggende aktivitet eller opgave
- udarbejde et produkt på engelsk
- understøtte et sprogligt udtryk med praktisk-musiske udtryksformer

Kultur- og samfundsforhold

- give eksempler på værdier og normer i engelsktalende lande fra arbejdet med skønlitteratur, sagprosa, musikteksker, blade og medier
- perspektivere tekster til egen kultur og til forhold i engelsktalende lande, inden for emner som uddannelse og erhverv, sociale og samfundsmæssige problemstillinger
- benytte og vurdere informationer fra engelsksprogede kilder
- belyse et emne fra flere sider, fx i forbindelse med fremlæggelse og i en debat
- anvende engelsk som internationalt kommunikationsmiddel, fx i mødet med udlændinge, på rejse og ved brug af e-mail

Læseplan for faget Engelsk

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens progression i fire forløb. Engelskundervisningen skal dog betragtes som et samlet hele fra 4. klasse til 9./10. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Der er for overskuelighedens skyld benyttet de samme indholdskategorier som beskrevet i de centrale kundskabs- og færdighedsområder for engelsk. Områderne er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Undervisningen bygger på, at eleverne bl.a. fra dansk allerede har en kunnen, viden og erfaring med hensyn til at lære, til sprog og dets brug, til begreber, til forståelse af deres omverden samt til brug af edb.

Eleverne opbygger igennem hele undervisningsforløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuelt, par, gruppe, klasse) afhængig af aktiviteterens art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk-musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

1. forløb 4.-5. klasse

Hovedvægten lægges på det mundtlige arbejde. Emneområderne skal være dels konkrete, dagligdags og virkelighedsnære, dels appellere til elevernes fantasi.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med:

- lyttefærdighed, bl.a. gennem brug af video, lydbånd og lærerens fortælling
- opbygning af et klasseværelsessprog, fx indøvelse af en række faste vendinger
- brug af sproget i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen gennem imitation, kommunikationslege, rollespil, sange, rim og remser
- udvikling af spontan lytte- og talefærdighed ved at kommunikere med andre elever parvis og i smågrupper
- læsning af korte og sprogligt enkle tekster, ofte med støtte i billeder og lydbånd
- at eksperimentere med skriftsproget, fx i form af billedtekster, ordlister, enkle breve, beskrivelser og meddelelser.

Sprog og sprogbrug

Elevernes nysgerrighed og sproglige opmærksomhed er udgangspunkt for sammenligninger mellem dansk og engelsk sprog og sprogbrug. hen imod slutningen af forløbet arbejdes der med

de områder inden for udtale, rytme, intonation, stavning, ordforråd og grammatik, som er nødvendige for elevernes udtryksfærdighed.

Sprogtilegnelse

Eleverne udvikler deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig engelsk. Dette sker ved, at de:

- benytter engelsk mest muligt
- udnytter mulighederne for at møde engelsk uden for skolen
- forsøger at gøre sig forståelige, selvom deres sproglige formåen ikke slår til
- gætter kvalificeret, fx i forbindelse med lytte- og læsetekster.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne skal arbejde med kultur og levevilkår, først og fremmest i Storbritannien og USA.

Valg af emner tager udgangspunkt i det nære og genkendelige, såsom familien og dens daglige rutiner, boliger, tøj, mad, indkøb, skoler, dyr, interesser, fritid, ferier og højtider. De fleste af emnerne giver umiddelbart mulighed for at drage sammenligninger til egne forhold.

Både tekst- og billedmaterialer, herunder video, bør afspejle den engelsktalende verdens kulturer.

Elementer fra engelsksproget børnekultur inddrages, fx sange, rim og remser, lege, danse, spil og fortællinger.

2. forløb 6.-7. klasse

Sproget som et anvendeligt kommunikationsmiddel er i centrum.

Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante emner, tekster og aktiviteter.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med:

- lyttefærdighed, bl.a. med forskellige varianter af britisk og amerikansk engelsk
- samtalefærdighed i mange forskellige situationer, fx gennem dramatiseringer, rollespil, simulationer og andre par- og gruppeaktiviteter
- færdighed i at kunne give en sammenhængende mundtlig fremstilling, fx i form af korte redegørelser og referater
- at uddrage informationer fra forskellige typer af billedtekster, fx illustrationer, plakater, collager, tegneserier, video og andre elektroniske medier
- læsefærdighed ved brug af forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa, fx fortællinger, sangtekster, drama, annoncer, brochurer og opskrifter
- skrivefærdighed, så de kan formulere sig mere sammenhængende og give udtryk for fantasi og oplevelser, fx i form af breve, beskrivelser og meddelelser.

Sprog og sprogbrug

Elevernes nysgerrighed er udgangspunkt for arbejdet med sproglig opmærksomhed.

Arbejdet med at udbygge ordforrådet inden for centrale områder er væsentligt. Særlig opmærksomhed rettes mod ord og vendinger, der ofte giver anledning til misforståelser.

Der arbejdes med de områder inden for udtale, rytme, intonation, stavning og grammatik, som har størst betydning for, at kommunikationen lykkes.

Der arbejdes med forholdet mellem sprogets form og dets funktion fortrinsvis i integrerede sammenhænge.

Sprogtilegnelse

Eleverne skal arbejde med:

- strategier, der fremmer mundtlig kommunikation, fx omskrivning ved hjælp af andre ord
- lyttestrategier
- læsestrategier, herunder skimming og skanning
- skriveprocessen og dens faser: førskrivning, nedskrivning, bearbejdning og anvendelse, fx ved hjælp af elektronisk tekstbehandling
- anvendelse af ordbøger og andre hjælpemidler.

Eleverne styrker deres sprogtilegnelse ved at opsøge og udnytte de muligheder, der er for at bruge engelsk både i og uden for skolen.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne skal arbejde med kultur og levevilkår i engelsktalende lande. Hovedvægten lægges fortsat på Storbritannien og USA.

Valg af emner udvides fra det nære og genkendelige til også at omfatte fx fritidsliv, natur samt geografiske og historiske forhold i engelsktalende lande.

De fleste af emnerne bør give mulighed for at drage sammenligninger til egne forhold.

Forskellige teksttyper fra engelsksproget ungdomskultur inddrages, fx musik, blade, film og tv-serier.

Der arbejdes med kortere skønlitterære tekster, som kan give eleverne en mere nuanceret forståelse af menneskelige relationer og kulturforhold.

Eleverne bør få mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af engelsk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, pennevenner eller møde med udlændinge i og uden for skolen.

3. forløb 8.-9. klasse

Sproget som et kommunikationsmiddel er i centrum med øgede forventninger til en forholdsvis præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget. Eleverne skal have mulighed for at møde et stort udbud af alderssvarende tekster, emner og aktiviteter. De arbejder efterhånden mere selvstændigt og med større grad af medansvar og medbestemmelse.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med:

- lyttefærdighed gennem mødet med engelsk brugt som modersmål i forskellige regionale og sociale varianter og som internationalt kommunikationsmiddel
- mundtlig sprogfærdighed, fx gennem referater, fremlæggelser og foredrag samt ved at tage del i samtaler, diskussioner og debatter, efterhånden også om mere abstrakte emner
- læsning og bearbejdning af forskellige typer af tekster såsom nyhedstekster, reklamer, noveller, digte, sangtekster mv.
- forskellige medier og informationskilder, fx databaser, tidsskrifter og leksika
- at skrive længere sammenhængende tekster, fx i form af redegørelser, fortællinger og debatindlæg, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål
- forskellige præsentationsformer, fx redegørelser og dramatiseringer eller præsentation ved hjælp af plancher, lydbånd, video og computer.

Sprog og sprogbrug

Eleverne udvikler deres sproglige bevidsthed for at kunne benytte sproget relevant i forhold til situationen, fx i overensstemmelse med gængse sociale omgangsformer i engelsktalende lande.

Der arbejdes med forskelle på tale- og skriftsprog.

I forbindelse med skrevne tekster arbejdes der med teksternes opbygning, sammenhæng og disponering.

Arbejdet med et præcist og varieret ordforråd udvides i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver. Der arbejdes med de synonymer, faste vendinger og visse kulturbundne udtryk, der oftest giver anledning til misforståelser.

Der arbejdes med centrale grammatiske områder, fx ordklasser, kongruens, ordstilling, verbernes former og funktioner, pronominer, retstavning og tegnsætning. Arbejdet med grammatik integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i mundtlig og skriftlig fremstilling.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig engelsk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge engelsk i og uden for skolen.

Elevernes erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog inddrages.

Eleverne skal arbejde med:

- strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- læse- og lyttestrategier i forbindelse med tekstarbejde og informationssøgning
- skriveprocessen og dens faser, fx ved hjælp af elektronisk tekstbehandling
- ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i engelsktalende lande. Sammenligninger med danske forhold indgår naturligt i dette arbejde.

Emneområderne kan fx være: unges levevilkår, medier, skoleliv, fritidsliv, arbejdsliv, natur og miljø samt aktuelle problemstillinger.

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige kultur- og samfundsforhold.

Forskellige teksttyper fra engelsksproget ungdomskultur inddrages, fx tidsskrifter, musiktekster, film og tv.

Der arbejdes med skønlitteratur, som kan give eleverne indsigt i levevilkår, værdier og normer i engelsktalende lande.

Eleverne bør få mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af engelsk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, studieture, udvekslingsrejser eller møde med udlændinge i og uden for skolen.

4. forløb 10. klasse

Sproget som kommunikationsmiddel er i centrum, og der stilles øgede forventninger til en præcis og nuanceret brug af og bevidsthed om sproget. Undervisningens emner og aktiviteter bør tilgodese en større modenhed i elevgruppen og samtidig lægge op til, at eleverne arbejder med en højere grad af selvstændighed og fordybelse.

Kommunikative færdigheder

Eleverne skal arbejde med:

- lyttefærdighed gennem mødet med engelsk brugt som modersmål i forskellige regionale og sociale varianter samt som internationalt kommunikationsmiddel
- mundtlig sprogfærdighed, fx gennem referater, fremlæggelser og foredrag samt ved at tage del i samtaler, diskussioner og debatter, også om mere abstrakte emner

- læsning og bearbejdning af tekster af stadigt stigende sværhedsgrad og af forskellige typer såsom nyhedstekster, reklamer, noveller, digte, sangtekster mv.
- selvstændig brug af forskelligartede medier og informationskilder, fx databaser, tidsskrifter og leksika
- at skrive længere sammenhængende tekster, fx redegørelser, fortællinger og debatindlæg, hvor indhold og stil søges afpasset efter læser og formål, og hvor der sigtes mod den størst mulige grad af sproglig variation og præcision
- formidling af budskaber ved hjælp af forskellige præsentationsformer, som er afpasset efter situationen, fx redegørelser og dramatiseringer eller præsentationer ved hjælp af plancher, lydband, video og computer.

Sprog og sprogbrug

Eleverne udvikler deres sproglige bevidsthed for at kunne benytte sproget relevant i forhold til situationen, fx i overensstemmelse med gængse sociale omgangsformer i engelsktalende lande.

Der arbejdes med forskelle på tale- og skriftsprog.

I forbindelse med skrevne tekster arbejdes der med teksternes opbygning, sammenhæng og disponering. Ligeledes arbejdes der med karakteristiske træk ved forskellige teksttyper, fx breve samt berettende, beskrivende og argumenterende tekster.

Eleverne arbejder med et præcist og varieret ordforråd. Væsentlige forskelle mellem britisk og amerikansk engelsk inddrages.

Der arbejdes med centrale grammatiske områder, fx ordklasser, kongruens, ordstilling, verbernes former og funktioner, pronominer, retstavning og tegnsætning. Arbejdet med grammatik integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i mundtlig og skriftlig fremstilling.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de bedst tilegner sig engelsk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge engelsk i og uden for skolen.

Elevernes erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog inddrages.

Eleverne skal arbejde med:

- strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- læse- og lyttestrategier i forbindelse med tekstarbejde og informationssøgning
- skriveprocessen og dens faser, fx ved hjælp af elektronisk tekstbehandling
- ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i engelsktalende lande, herunder forskelle og ligheder mellem de fremmede kulturer og egen kultur.

Emneområderne kan fx være: uddannelse og erhverv, sociale og samfundsmæssige problemstillinger, miljøspørgsmål, minoriteter og menneskerettigheder.

I arbejdet inddrages historiske og geografiske perspektiver for at belyse nutidige kultur- og samfundsforhold.

Forskellige teksttyper fra engelsksproget ungdomskultur inddrages, fx tidsskrifter, musikteksster, film og tv.

Der arbejdes med skønlitteratur og sagprosa, som kan give eleverne indsigt i levevilkår, værdier og normer i engelsktalende lande.

Eleverne bør få mulighed for at komme i kontakt med andre, hvor brugen af engelsk er en reel nødvendighed, fx gennem skolekontakt, elektronisk post, studieture, udvekslingsrejser eller møde med udlændinge i og uden for skolen.

Vejledning for faget Engelsk

Begynderundervisningen

Langt de fleste børn glæder sig til at få engelsk i skolen, og de er i 10-årsalderen endda meget motiverede. De føler, at de kender sproget fra hverdagen, fra medierne, fra rejser og møder med udlændinge. Den nye informationsteknologi har også bragt engelsk tættere ind på danske børns hverdag. De ved, at sproget kan bruges til noget. Allerede inden de begynder at lære det første fremmedsprog, har de dannet sig nogle opfattelser af kulturforskelle og -baggrunde, selv om de ofte er ret unuancerede.

Hvor det tidligere blev anset for væsentligt, at eleverne i skolen fik »den lille daglige dosis« af fremmedsproget, så er den rolle nu bl.a. overtaget af medierne. I undervisningen bør der måske snarere være aktiviteter, hvor eleverne gives mulighed for at fordybe sig i det at lære engelsk.

Elevernes forudsætninger er ændrede. De har i dag langt større kendskab til engelsk end tidligere, men samtidig er forskellene i deres parathed også blevet større. Det er vigtigt for læreren at medtænke den store forskel i elevernes sproglige forudsætninger og deres erfaringer med engelsk, både i tilrettelæggelsen af undervisningen og i valg af materialer og aktiviteter.

Principper for undervisningen

For at undervisningen i engelsk i 4. klasse kan opleves som en succes af alle elever, må en række principper tilgodeses:

- at undervisningen tager udgangspunkt i, hvad eleverne kan og ved fra undervisningen i dansk
- at undervisningens indhold bygger på konkrete, dagligdags og virkelighedsnære emneområder
- at sprogindlæringen kædes sammen med praktiske, musiske og kreative aktiviteter
- at undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne tør og har lyst til at anvende det, de lærer
- at det bliver betragtet som naturligt, at eleverne laver fejl
- at elevernes selvtillid i denne fase prioriteres højere end kommunikationsfærdighed og sproglig præcision
- at der fra starten bruges tid på at opbygge gode arbejds- og samarbejdsvaner
- at der hyppigt skiftes mellem forskellige organisationsformer.

Undervisningens indhold

At starte med engelsk et år tidligere er ikke en dramatisk ændring, men på den anden side er det også klart, at man ikke blot kan bruge de metoder i 4., som man har været vant til i 5. klasse.

Den tidligere sprogstart må tilpasses elevernes alder og udvikling. I en forlænget begynderfase er der ekstra god tid til denne første del af undervisningen, hvor mange lærere arbejder med rim og remser, dramatiseringer, praktiske og musiske aktiviteter osv. På nogle områder er det oplagt at forsøge at skabe fag- og lærersamarbejde i den enkelte klasse, så eleverne oplever engelsk som en integreret og naturlig del af deres skolehverdag og den øvrige fagkreds. Det er dog også

vigtigt at fastholde fagets egen identitet, så en påbegyndelse af engelsk i 4. klasse opfattes som en udvidelse af undervisningsforløbet og ikke blot som et underholdende element.

Eleverne er ikke sproglige begyndere. Udgangspunktet må tages i modersmålsundervisningen (ligheder og forskelle), elevernes generelle omverdensforståelse samt deres allerede indarbejdede arbejdsvaner og -metoder. Fra faget dansk kender eleverne de færdigheder, der også er centrale i fremmedsprogsundervisningen: lytte, imitere, se, tale, læse og skrive. Eleverne er meget forskellige i deres »modtageapparat«, nogle får mest ud af at høre sproget, nogle af at eftersige det, nogle skal skrive det, og nogle skal bevæge sig, bruge kroppen, gøre noget osv. Man er derfor nødt til at tilgodese alle eleverne i klassen og således sørge for, at aktiviteter og materialer er varierede og alsidige.

Forslag til aktiviteter

Mange af eleverne i 4. klasse er stadig »legebørn«. Hovedvægten bør derfor i startfasen lægges på de praktiske, musiske og kreative aktiviteter, fx kommunikative lege med enkelt ordforråd, spil, små dialoger og rollespil.

Arbejdet med sprog og handling er centralt. Eleverne kan lytte og farve, lytte og tegne, lytte og udføre handlinger, lytte efter informationer, lytte til en god historie, digte med på historier. De kan arbejde med sange og remser, og det giver selvtillid at kunne synge sammen med andre og sige sætninger i kor på engelsk. Melodi og rytme hjælper eleverne til en god udtale og intonation, og munden kommer på gлед, selv om der er tale om nye, ukendte lydforbindelser.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Rolf Müller

Vægtningen af fagets forskellige discipliner må ske under hensyntagen til de enkelte elevers sproglige forudsætninger. Specielt for elever med særlige vanskeligheder kræves et langt og roligt indlæringsforløb. En udstrakt brug af visuelle hjælpemidler, fx video, tegninger, billedstof, konkrete genstande og eleverne selv, må foretrækkes.

Selv om eleverne har set en del engelsk, har nogle af dem vanskeligt ved at læse det, fordi skriftsproget ikke er lydret. Hos nogle elever er læsefærdigheden ikke færdigudviklet på dansk, og det er derfor vigtigt, at læsning ikke indføres for alle for tidligt i forløbet. Det er hensigtsmæssigt at arbejde med lytte/læse-aktiviteter som introduktion til den første læsning. Med udstrakt brug af lydbånd, også som støtte i forbindelse med tekstlæsning, vil alle, og hermed også de svage læsere, dog få god hjælp til forståelse af indhold og udtale.

At lytte er en vigtig aktivitetsform. Det gælder både, når det drejer sig om lærerens tale, fortælling og oplæsning og om brug af bånd og video. Den autentiske lyd benyttes i stigende grad til at bringe dagligliv og sprog ind i klasseværelset, og ikke mindst videoprogrammer er særdeles egnede undervisningsmidler. Her får eleverne hjælp til forståelsen gennem situationerne samt personernes kropssprog og mimik, og de stifter bekendtskab med de kulturer, hvori sproget indgår.

Forståelse bør prioriteres højest, og derfor bør der tages udgangspunkt i helheder, hvorefter der evt. arbejdes med sætninger, ord og former. Eleverne bør lære sætningsmønstre, der sætter dem i stand til at tale om sig selv og til at stille spørgsmål til hinanden. Eleverne skal til stadighed opmuntres til at gætte, og det er vigtigt, at de ikke bibringes en opfattelse af, at der for hvert dansk ord findes et engelsk og omvendt.

Skrivning kan være »afskrivning«, fx af enkelte ord i forbindelse med elevernes fremstilling af plancher eller billedordbøger. Men eleverne kan også eksperimentere med at skrive små breve, digte, historier og rollespil eller notere kammeraternes svar på forskellige spørgsmål. Her kan metoder fra den tidlige danskundervisning anvendes.

Eleverne skal beskæftige sig med engelsk på engelsk, men de er også nødt til at lære »om engelsk« samt at få draget sammenligninger mellem dansk og engelsk for på den baggrund at få udviklet bevidsthed om sprog i bredeste forstand. Det er i denne forbindelse vigtigt at udnytte elevernes nysgerrighed. Dette vil samtidig kunne støtte udviklingen af deres modersmål, ligesom indholdssiden kan være en fælles referenceramme for de to sprog.

Der bør arbejdes så meget som muligt på engelsk. I starten ved at læreren i størst muligt omfang taler engelsk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk. På den måde udsættes eleverne for den størst mulige mængde af sproget, og de vænnes samtidig til, at i engelsktimerne taler man engelsk.

Forslag til emner

Valg af emner bør som nævnt i den vejledende læseplan tage udgangspunkt i det nære og genkendelige. Arbejdet med ordforråd kan organiseres i grupper af ord, fx: alfabetet, tallene, farverne, familien, kroppen, tøjet, klasseværelset, årstider, måneder, ugedage, klokken, højtider,

mad og opskrifter, dyrene, hus og have, mit værelse, forretninger, varer, hobby og ferie. Nye ord, som ikke findes konkret i klassen, kan præsenteres ved hjælp af billedkort, og ordene kan trænes med lege som Memory og billedlotteri, eller eleverne kan lave deres egne billedbøger, plancher og billedordbøger ved at klippe/klistre.

Det kulturelle aspekt

Eleverne møder med et forhåndskendskab til den engelsktalende verden. Gennem arbejdet med aktiviteter, billeder, lyd, video og tekster kan begynderundervisningen i engelsk give eleverne mulighed for at få en større viden om og forståelse af folk og kultur i engelsktalende lande og oplevelse af engelsk som et internationalt kommunikationsmiddel. Hvor det er muligt, er det frugtbart i perioder at lade engelskundervisningen indgå i tværfaglige samarbejder med dansk, orienteringsfag, musik, idræt, hjemkundskab, billedkunst, håndarbejde eller sløjd.

Arbejds- og samarbejdsformer

I begynderundervisningen lægges grunden til de arbejds- og samarbejdsformer, som skal kendetegne den videre engelskundervisning. Der er opstået ændrede lærer/elevroller i takt med udviklingen af læringsbegrebet i fremmedsprogsundervisning, bl.a. fordi øget elevaktivitet og variation er sat i fokus. Det sker fx i form af mere par- og gruppearbejde, hvor eleverne kan få bedre tid til og mulighed for at træne og udvikle deres sproglige evner. Det giver naturligvis også bedre mulighed for den helt nødvendige undervisningsdifferentiering.

Valg af arbejdsform er vigtig. Undervisningen bør organiseres som en vekslen mellem fællesarbejde, gruppe- og pararbejde og individuelt arbejde. Pararbejde i stedet for klasseundervisning aktiverer alle elever, og eleverne kan fx sættes til at udføre kommunikationsspil/lege eller rollespil to og to, eller de kan arbejde med hånddukker. Det giver tryghed blot at tale med naboen, fremfor at alle i klassen ser på den, der taler. Der kan veksles mellem klasseundervisning med fælles gennemgang eller præsentation, lytning, imitation og pararbejde eller værkstedsaktiviteter, hvori der indgår kreative elementer.

Det er vigtigt, at der også fra starten bruges tid på at opbygge gode arbejds- og samarbejdsvaner, og at elevernes medbestemmelse og medansvar bliver tilgodeset.

Lærerkvalifikationer

»Det er en forudsætning, at de lærere, der underviser i tidlig engelsk, har de nødvendige sproglige forudsætninger for at bruge sproget frit som et personligt udtryksmiddel i klassen, og at de har de nødvendige faglige, pædagogiske forudsætninger (udviklingspsykologisk, metode- og materialekendskab)«, lød en af konklusionerne i »Evaluering af udviklingsarbejder til afprøvning af en tidligere påbegyndelse af engelskundervisningen.«

Faglighed er en forudsætning for tværfaglighed, og det kræver sprogligt mindst lige så meget at undervise i 4. klasse i engelsk som på et højere klassetrin. Samtidig må de pædagogiske, metodiske kvalifikationer være til stede, så begynderundervisningen for eleverne ikke bliver en isoleret oplevelse, men starten på et langsigtet uddannelsesforløb. Vigtigt er det samtidig, at

læreren kender til undervisningens videre forløb, når forældre skal orienteres om en tidssvarende engelskundervisning, både i begynderfasen og op igennem resten af det obligatoriske forløb.

Kommunikative færdigheder

At arbejde "task-centered"

Eleverne skal i undervisningen opleve, at de har brug for engelsk, og at det er sjovt, spændende og udfordrende at bruge sproget. Derfor skal arbejdet med opbygningen af de kommunikative færdigheder bestå i, at eleverne kommer i situationer, hvor de skal bruge engelsk til at løse opgaver eller "tasks", fx til at gennemføre praktiske, sociale og kreative handlinger. Ofte vil disse aktiviteter indeholde elementer, der kombinerer et indholdsmæssigt problem med et sprogligt problem. Derved opnås en kommunikativ situation, hvor der er noget, man skal snakke om, men hvor der også er fokus på det sproglige.

I en klasseundervisning, hvor samtalen foregår mellem læreren og én elev ad gangen, får eleverne for lidt sproglig træning. Kommunikative aktiviteter kræver og skaber en samtalestruktur, hvor alle taler med mange. Der kan arbejdes i par eller grupper, eller eleverne kan gå rundt mellem hinanden i klassen og tale med hinanden ud fra en opgave.

Kigge, lytte, se

Grundlaget for elevernes egen sprogproduktion er det receptive sprog, og det er først og fremmest gennem mødet med mediernes, lærerens, og kammeraternes sprog, at eleverne får deres sproglige modeller.

Eleverne skal arbejde med både video- og lydbåndsbaserede tekster. Det er også væsentligt, at eleverne vænnes til at høre og forstå forskellige varianter af engelsk ud over britisk og amerikansk engelsk.

For anvendelsen af disse tekster gælder det, at det mere er aktivitetens art, der bestemmer, hvad der kan benyttes i undervisningen end sværhedsgraden af det benyttede materiale.

Elevernes forviden om det, der skal ses eller høres, skal aktiveres og forberedes, fx gennem arbejdet med brainstorming eller gætteaktiviteter, så udbyttet bliver større. Samtale om billeder, der er knyttet til materialet, hjælper også.

Eleverne skal fra starten vide, hvad de skal bruge det sette eller hørte til, og vænnes til selv at arbejde aktivt, også selv om det, de skal se eller høre, af praktiske grunde foregår samlet.

Sådanne "tasks" kunne være:

- Tøm billedet for navneord/tillægsord/genstande.
- Fortæl historien bag billedet/portrættet/situationen.
- Skru ned for lyden eller billedet og gæt, hvad der siges og sker.
- Stop båndet og gæt, hvad der videre vil ske.

- Lav en personbeskrivelse på baggrund af det sete eller hørte.
- Beskriv et eller flere miljøer, rum, huse fra sekvensen.
- Lyt efter og noter typiske amerikanske ord og vendinger.

Sådanne opgaver kan udformes, så den ene elev lytter eller ser efter noget, mens den anden elev har en anden opgave. Evt. ved at eleverne arbejder med lydbånd på hver sin walkman. Efter lytning eller kigning mødes eleverne to og to og informerer hinanden. Igen for at skabe anledning til kommunikation.

Opgaven kan også være forskellige former for "jigsaw-viewing", hvor eleverne skiftes til at høre eller se en del af materialet, hvorefter de mødes to og to og sammen udfylder hinandens viden. En elev ser eller lytter og beretter, en anden tager notater. Derefter byttes roller.

Denne arbejdsform lægger også naturligt op til det, der bør være en almindelig aktivitet senere i forløbet: Her har en eller flere elever arbejdet med et stof, det være sig billede og/eller lyd, med det formål at skulle redegøre for det til en gruppe kammerater eller en anden modtager uden for klassen.

Et gennemgående element må være at skabe behov for, at eleverne meddeler sig til hinanden om noget nyt, overraskende eller interessant, dvs. at kommunikationen indeholder en reel udveksling af oplysninger eller oplevelser.

Udvikling af elevernes talesprog

Elevernes sprog udvikler sig ved at blive brugt, men alle elever tilegner sig ikke de samme sproglige elementer ved at arbejde med den samme kommunikationssituation. Nogle elever vil tilegne sig bestemte ordforrådsmæssige elementer, andre elever helt andre. Nogle elever vil tilegne sig visse grammatiske elementer sammen med de ordforrådsmæssige. Andre igen deres helt egen kombination af ordforrådsmæssige, strategiske og grammatiske færdigheder. Det vigtige er, at alle elever gennem aktiviteten møder udfordringer og styrkes i deres lyst til at bruge engelsk.

Den grundlæggende struktur for elevernes tilegnelse af sproglige erfaringer er pararbejdet, der gradvis udvides til at omfatte samtale med flere samtidige samtalepartnere i stadig mere komplekse situationer og om stadig mere abstrakte emner.

Det er her vigtigt, at eleverne skifter samarbejdspartner så ofte som praktisk muligt. Erfaringer viser, at eleverne ved mødet med skiftende partnere hele tiden får afprøvet deres hypoteser om sproget, så man derved undgår, at fejl, som en enkelt elev laver, efterhånden overtages af den anden elev.

Læsning og læsestrategier

Det er væsentligt, at eleverne fra starten bliver bevidste om, hvorfor de læser, og at de indstiller deres læsning efter dette formål, nøjagtig som de gør det på dansk.

De væsentligste strategier, som eleverne får behov for at arbejde med, vil være:

Skimming, hvor eleverne hurtigt lader øjnene løbe ned over teksten for at få fat i hovedindholdet, fx vil næste uges tv-tilbud i avisen ofte blive læst på denne måde.

Skanning, hvor eleverne leder efter en bestemt oplysning. Når de fx leder efter den udsendelse i tv-programmet, som de plejer at se, bruges denne læsestrategi ofte.

I praksis vil læsestrategier ofte blive anvendt som en kombination af forskellige læsemåder:

Romaner og noveller, som læses for oplevelsens skyld, eller længere tekster, som eleven skal have overblik over, læses så hovedindholdet og nogle detaljer huskes.

En opskrift eller en brugsanvisning kræver en læsemåde, hvor der lægges mærke til alle enkeltheder. Ligesom det kræver en intensiv læsemåde, når man i uddannelsesøjemed læser en tekst for at sætte sig grundigt ind i den.

En yderligere vigtig strategisk færdighed, som spiller sammen med disse læsestrategier, vil være, at eleverne bliver bevidste om, hvornår de skal slå ord op i en ordbog, og hvornår de skal lade være. Dette forhold hænger sammen med den måske allervigtigste strategi for tekstarbejdet og undervisningen generelt: at bevare evnen, modet og lysten til at gætte.

Om teksters sværhedsgrad kan man generelt sige, at en tekst aldrig er for svær for eleverne, men den opgave, der er knyttet til teksten, kan være for svær. Ved et konsekvent arbejde med læsestrategier vil arbejdet med læsetekster kunne gøres funktionelt.

Strategier er nyttige og vigtige redskaber, men elevens læselyst er vigtigst.

Læsning indebærer også muligheder for den gode fælles oplevelse, der kan ligge i, at alle har arbejdet med den samme tekst, måske på forskellig vis og på forskellig tid, men sådan at alle kan inddrages i en fælles samtale om det læste, hvor læreren gennem elevernes og egne bidrag perspektiverer det læste.

Skriftlig fremstilling

Ved arbejdet med skriftlig fremstilling har vi de seneste år set en større interesse for skriveprocessen, hvor man tidligere i første række interesserede sig for det færdige produkt.

Skriveprocessen opdeles ofte i fire hovedfaser: en indledende planlægning, en nedskrivning, en bearbejdning og en anvendelse. Der sker naturligvis ofte en vis overlappning mellem de tre første faser, så eleverne både planlægger og bearbejder under nedskrivningen.

I den indledende fase finder eleverne frem til nogle centrale aspekter af indholdet, som de formulerer i nøgleord eller sætninger. Disse organiseres, således at teksterne får en logisk opbygning og naturlig sammenhæng. Det vil ofte være en fordel, at eleverne sammen laver

denne indledende planlægning. Dette kan ske klassevis, gruppevis eller parvis. Eleverne skal vænnes til at bruge tid på den meget vigtige planlægningsfase.

Nedskrivningen af det første udkast til teksten skal helst ske uden for mange ophold og sidespring for at finde ud af stavning, grammatik og ordvalg, da det kan hæmme en flydende og sammenhængende formulering.

Eleverne foretager den første bearbejdning selv med brug af de hjælpemidler, som er til rådighed. Næste fase i bearbejdningen vil være lærerens og/eller kammeraternes respons, hvor teksten kommenteres, og hvor der stilles forslag til forbedringer. Derefter bearbejder eleven/eleverne teksten yderligere.

En sådan grundig bearbejdning vil forhåbentlig føre frem til en endelig tekst, som undervejs er blevet forbedret både indholdsmæssigt og sprogligt.

Efterhånden som eleverne vænnes til at dele skriveprocessen op i faser, vil det blive lettere for dem at skrive, fordi deres opmærksomhed kan samles om færre aspekter ad gangen. De får overskud til at koncentrere sig om en bestemt del af processen, og undervisningen kan lægge op til, at eleverne skriver flere udgaver af den enkelte tekst i stedet for at satse på det endelige produkt.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Rolf Müller

Eleverne kan ofte med fordel arbejde parvis eller i grupper på tre. Samarbejdet vil kvalificere produktet og ikke mindst skriveprocessen. Gruppens deltagere kommer med forslag til indholdet, formuleringer af sætningen og til enkelte ord. De forskellige forslag vurderes og diskuteres, nedskrives og bliver evt. slettet igen. Måske foregår noget af diskussionen på dansk, men forslag til formuleringer, alternative ideer og det endelige produkt vil være på engelsk.

Denne arbejdsform lægger også naturligt op til, at det færdige produkt kan anvendes i nye sammenhænge i eller uden for undervisningen. Det kan fx ske i form af små breve og meddelelser til de andre elever i klassen, som de skal reagere på, eller det kan være breve til pennevenner i parallelklassen, som man leger kommer fra en anden planet, eller til elever, der virkelig bor i andre lande. Det kan være, at man i en periode skriver med elever fra en anden skole, eller at eleverne skriver tekster, der skal læses af læreren eller andre og derefter indgå i klassens bog med historier, eller det kan være bidrag til plancheudstilling eller klasseavis.

Agte sproglige oplevelser

Eleverne behøver ikke vente med at få ægte sproglige oplevelser til sent i skoleforløbet. Mulighederne er mange, fordi engelsk også kan bruges som internationalt kommunikationsmiddel. Når man i slutningen af 4. klasse har oplevet, at man kunne forstå og kunne gøre sig forståelig over for en italiensk turist, er dette en oplevelse, der bærer langt.

Mulighederne gennem skoleforløbet er mange: flygtninge og indvandrere, udvekslingsstuderende, forretningsfolk på besøg, turister, venskabsklasser i elektroniske netværk, individuelle pennevenner, multilaterale partnerskaber i EU-regi, udvekslingsrejser, lejrskoler - blot for at nævne nogle.

Sprog og sprogbrug

Hvorfor lære om sprog?

Eleverne lærer engelsk for at kunne bruge det til at få viden og oplevelser og for at kunne kommunikere med mennesker, som ikke kan dansk. Arbejdet med engelsk sprog og sprogbrug kan hjælpe dem til at lære sproget. Når læreren søger at gøre eleverne bevidste om den systematik, der eksisterer for sproget og dets brug, hjælper han dem til at lære at bruge sproget bedre.

Det er derfor vigtigt at integrere bevidstheden om sproget med den færdighedsmæssige og funktionelle brug af sproget. Eleverne skal ikke lære sproglige regler for at kunne dem på remse, men de skal opmuntres til at arbejde med sproget og dets brug på en sådan måde, at deres nysgerrighed vækkes, og de bliver mere opmærksomme på de sproglige virkemidlers betydning for indholdet af det som kommunikerer.

Grader af bevidsthed

Elevernes bevidsthed om, hvordan sproget fungerer, og hvordan det bruges, opbygges gradvist. Bevidsthed er således et relativt begreb, idet man kan være mere eller mindre bevidst om noget.

Det er imidlertid vigtigt at gøre sig klart, at selv de lavere grader af bevidsthed bidrager til at styrke elevernes sproglige udvikling. Eleverne har fx ofte en mere eller mindre sikker fornemmelse af, om en sætning eller et ord er rigtigt. Fra »mon ikke det skal hedde sådan?« til »det lyder rigtigt«. Men de kan også vide, at noget er rigtigt: »Det skal skrives i jeg-form, for det gør det mere nærværende for den der skal læse det«, og i nogle tilfælde kan de have en god indsigt: »Denne tekst er argumenterende, og den skal derfor rumme synspunkter for og imod, have illustrerende eksempler samt en konklusion«.

Både i dansk og i engelsk skal eleverne udbygge deres bevidsthed om sprog og sprogbrug, fx om sprogenes systematik, virkemidler, og de variationer, som det sproglige udtryk giver mulighed for.

Medvirkende til at udbygge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug, er også, at de møder eksempler på udtryk, som ikke kan oversættes, fx »tak for mad«. Herved støtter engelsk en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.

Sproglige fænomener

Eleverne er nødt til at arbejde med ordforråd, ordklasser, sætningsled og sprogbrug for at blive bevidste om forskellige sproglige fænomener.

Arbejdet med ordforråd indebærer bl.a., at de gør erfaringer med, hvordan ordene får deres betydning i samspil med hinanden, og fx kender til over- og underbegreber samt synonyme og antonymer.

De skal kunne identificere de bøjelige ordklasser og præpositioner samt demonstrere, at de har viden om disse ordklassers vigtigste kendetegn.

Desuden skal de kunne identificere de centrale sætningsled, subjekt og verballed, samt beherske afsnitsinddeling og de vigtigste sætningstegn.

At de er bevidste om sprogets brug vil sige, at de ved, at både det talte og det skrevne sprog bruges forskelligt i forskellige situationer og til forskellige formål. Desuden skal de forstå, at sprog varierer efter regionale, sociale og aldersmæssige forhold. Hertil hører fx forskellene på britisk og amerikansk engelsk.

Først praksis - så teori

I første række gælder det ikke om at undervise eleverne i bevidsthed om sprog, men om at give dem lejlighed til at gøre nogle sproglige erfaringer.

Øvelse gør ikke automatisk mester. Fremgangsmåden: præsentation > øvelse > brug (kontrolleret og fri) kan derfor ikke anbefales. Rækkefølgen bør være: først meningsfuld brug af sproget, så en blanding af gennemgang/drøftelse, øvelse og brug (kontrolleret og fri) med opmærksomhed på formen samt feedback til eleverne om deres brug.

Et sprogligt fænomen bør derfor ikke præsenteres for eleverne som en grammatisk regel, før de har mødt det i en række varierede sammenhænge gennem deres kommunikative brug af sproget. En sammenfatning af fænomenet har da til formål at skabe overblik, og for eleverne skal det helst have karakter af en »aha-oplevelse«.

Fx bør eleverne først høre, se og bruge de udvidede tider i kommunikative sammenhænge. Dernæst blive rettet i nogle aktuelle sammenhænge, måske ved at læreren signalerer brugen af udvidet tid: "They are doing it NOW". Først langt senere i undervisningen lærer eleverne reglerne om en af de udvidede tiders funktioner: at markere et igangværende forløb.

Isolerede formelle øvelser har stort set kun værdi inden for begrænsede områder, og fokus på en isoleret træning fx af »do-omskrivning« skal umiddelbart før og efter forbindes med en funktionel brug i meningsfulde sammenhænge.

Oftest er det mere hensigtsmæssigt at lade de meningsfulde sammenhænge selv være udgangspunkter, der kan bruges til at skærpe elevernes opmærksomhed ved iagttagelse, undren og sammenligning med dansk. Senere i det samlede forløb udvides sammenligningerne naturligt til også at omfatte andre fremmedsprog.

Sammenligninger mellem engelsk og dansk

Der er områder, hvor elevernes bevidsthed om dansk kan overføres mere eller mindre direkte, fx navneordenes bøjning i ental, flertal, ubestemt og bestemt form eller tillægsordenes gradbøjning. Inden for andre områder kan elevernes erfaringer fra dansk ikke overføres, fx hvordan man udtrykker fremtid.

I slutningen af 1. forløb kan der arbejdes med ordklasser og de vigtigste sætningsled samt med semantiske over- og underbegreber, fx animal - cow, horse, dog.

I de senere forløb kan arbejdet fx vedrøre betydningen af kropssprog i mundtlige kommunikationssituationer og betydningen af præcision og variation i brugen af sprog.

Faste udtryk (idioms) vil i nogle tilfælde kunne oversættes, fx »at være lutter øre/to be all ears«, mens andre udtryk ikke findes parallelt på de to sprog. I mange tilfælde optages engelske udtryk med tiden i dansk, fx »det skal vist tages med et gran salt«. Inden for nogle områder, fx computer og sport, har eleverne måske et stort ordforråd på engelsk, fordi mange udtryk er overtaget på dansk, mens andre ord er kulturspecifikke, fx »gymnasium« og »højskole«.

Yderligere kan eleverne blive bevidste om, at brugen af sproget varierer efter formål, modtager og situation, og at ords betydning afhænger af den sammenhæng de indgår i. Endeligt, at der er forskelle imellem skrift- og talesprog og imellem forskellige typer af tekster og de sproglige former, som karakteriserer dem.

Grammatik

Sat på spidsen kan man sige, at jo mindre grammatik eleverne skal lære, jo mere skal læreren kunne. Eleverne skal nemlig ikke lære den »elementære« grammatik, men den »nødvendige«! Det vil sige den grammatik, som er nødvendig for elevernes kommunikative brug af sproget på det sproglige niveau, de befinder sig.

Der er dog en række grammatiske fænomener, fx udvidede tider, som man kan forudse, at eleverne nødvendigvis kommer til at beskæftige sig med. Disse er angivet i læseplanen i de delfaser, hvor de må anses for mest passende.

Lærerens analyse af elevernes brug af engelsk bestemmer, hvilke grammatiske fænomener det er hensigtsmæssigt at arbejde med på forskellige tidspunkter. Derfor er lærerens overblik over den engelske grammatik væsentlig.

Sprogtilegnelse

At lære at lære engelsk

"If you give a man a fish, you feed him for a day. If you teach a man to fish, you feed him for a lifetime." (Confucius)

Eleverne skal både forstå og bearbejde et sprogstof, før det bliver en del af deres eget sprog, og der er således tale om en gradvis proces, hvor den enkelte elevs engelsk udvikler sig ved, at han danner og afprøver »hypoteser« om, hvordan sproget fungerer. Hypoteser skal forstås bredt, det vil sige som formodninger, der oftest vil være gæt og intuitive fornemmelser, men de er ikke fuldstændigt tilfældige, selvom de måske lyder sådan. Eleverne prøver at gætte sig frem og forsøger at vurdere, om deres formodning bekræftes eller afkræftes.

Hypotesedannelse

Når en elev fx siger: "He swimmmed", er der næppe tale om en tilfældig fejl, men det afspejler elevens foreløbige hypotese om, hvordan man tidsbøjer engelske verber.

På udtaleområdet er der ofte en del automatisk overførsel fra dansk, fx udtaler mange elever "three" med et »t« som i det danske »tre«.

På alle klassetrin vrirler elevsprog med sådanne blandingsformer eller fejl, hvilket er naturligt og forventeligt, da elevsproget kan betragtes som et »intersprog« eller et »sprog på vej«. Ved at lytte opmærksomt til elevernes sprog og analysere det kan læreren få et godt indblik i elevernes hypotesedannelser, som bl.a. bygger på deres erfaringer med dansk og deres fornemmelse for engelsk. Senere vil mange også benytte hypoteser baseret på andre fremmedsprog, fx tysk og fransk. Selvom det i praksis ofte kan være umuligt at sige præcis, hvor eleven har sine hypoteser fra, er det bemærkelsesværdigt, at de sjældent er tilfældige. Elevsproget har sin egen systematik og dynamik.

En anden væsentlig kilde, eleverne kan trække på, er deres viden om »verden«. Hvis de fx læser: "The house was empty. They had removed all the furniture" uden at kende ordet "removed", vil et kvalificeret gæt ud fra deres almene erfaring og sammenhængen kunne hjælpe dem til at danne en hypotese om betydningen af ordet.

Hypoteseafprøvning og feedback

Eleverne kan afprøve deres hypoteser for at få dem bekræftet eller forkaste dem. Hvis de forkaster dem, fører det forhåbentlig til, at de søger at ændre dem til det rigtige eller i den rigtige retning. I begynderfasen kan en elev ved et pararbejde med billedkort bede en kammerat om et billede med "duck", men på grund af en forkert udtale opfatter kammeraten det sagte som "dog". Han giver ham derfor et forkert kort, hvilket er en meget kontant form for mislykket kommunikation.

Forskellige former for samtaler giver mange velegnede muligheder for at afprøve hypoteser både i og uden for klassen, hvad enten samtalerne føres med dem, der har engelsk som modersmål eller som fremmedsprog. Her kan den opmærksomme sprogbruger lære meget om, hvad der bliver forstået og ikke forstået, og hvilken effekt bestemte ord har på samtalepartneren.

Læreren skal sørge for, at det sprog eleverne møder gennem de mangeartede tekster er rigt og varieret, men vigtigst er det, hvad eleven foretager sig med teksterne og sproget. Kun ved elevens aktive bearbejdning kan det nye sprogstof integreres med det gamle, således at der bliver tale om en tilegnelse.

Det er også væsentligt at involvere eleverne i mange forskellige arbejdsformer. Det skaber afveksling i undervisningen, og samtidig vil nogle arbejdsformer være ideelle til hypotesedannelse og andre til hypoteseafprøvning.

Sprog udvikles, når eleven tør afprøve sine ideer i et trygt miljø, og når eleven har brug for sproget. Det vil sige, at eleven klart skal kunne se formålet med den aktivitet, han engageres i.

Holdninger til elevsprog og fejl

Det er væsentligt, at læreren forholder sig til elevens sprog som helhed, og ikke bare til fejlene. For at give eleverne selvtillid som sprogbrugere og fx få dem til at gætte kvalificeret, er det nødvendigt, at læreren opmuntrer alle forsøg, også dem, der ikke lykkes. Det er et naturligt og nødvendigt led i den sproglige udvikling at begå fejl.

Det hører imidlertid også med til den sproglige udvikling, at læreren retter elevernes fejl. Men det er vigtigt at overveje, hvordan der skal rettes, for at eleverne kan få glæde af rettelsen. Det er bedst at vente, til eleven er færdig med at sige det, han har på hjerte. Først derefter har han overskud til at give den sproglige form tilstrækkelig opmærksomhed.

Det kan undre både lærer og elev, at eleven pludselig begår fejl, som de begge troede var udryddet. Det er imidlertid helt normalt, at der sker sådanne tilbagefald. Det er fx typisk, at der i

elevens spontane uforberedte tale opstår fejl, som han ikke begår, når han har tid og ro til at tænke sig om og til at aktivere sin viden om sproget, fx i forbindelse med et skriftligt arbejde.

Strategier

En strategi er en måde at angribe et problem på. Når eleverne skal lære engelsk, løber de ind i en række problemer, men der er forskellige strategier, som de kan benytte for at løse dem.

Elevernes arbejde med strategier kan derfor understøtte deres forståelse af sproget og fremme deres sprogproduktion.

Forståelsesstrategier omfatter læse- og lyttestrategier og ordgæt-strategier.

Kommunikationsstrategier anvendes, når man ikke umiddelbart kan udtrykke det, man gerne vil sige eller skrive. Eleverne bør opmuntres til at anvende nyttige strategier, fx at forklare en tings udseende og funktion, at bruge overbegreber, fx "this is a kind of ..", at understøtte deres sproglige forsøg med mimik og kropssprog og bede om hjælp på engelsk. Det er også vigtigt, at de lærer at signalere, når der er noget, de ikke forstår, og hvad det er i ytringen, der giver problemer. Når eleverne opmuntres til at bruge sådanne kommunikationsstrategier i stedet for bare at give op eller bede læreren om hjælp på dansk, engageres eleverne i aktiv hypotesedannelse og hypoteseafprøvning.

Indlæringsstrategier har til formål at gøre det lettere at tilegne sig det fremmede sprog. Det kan være overordnede strategier, der omfatter overvejelser over tilegnelsesprocessen, planlægning af den, bevidsthed om hensigtsmæssige arbejdsformer og vurdering af, hvor godt man har lært. Det kan også være anvendelse af særlige fremgangsmåder i forbindelse med en opgave. Eleverne kan fx udarbejde personlige ordbøger, hvor de skriver lister over alle de ord, de møder i et tema. De kan organisere ordene i oversigter og indføre dem på tegninger, så ordene sættes i forbindelse med allerede kendte ord. Eleverne kan høre hinanden i ordene, eller de nye ord kan indgå i andre sproglige aktiviteter.

Eleverne bør gradvis præsenteres for de forskellige strategier, når det naturlige behov opstår i undervisningen. Det er også en god ide at lave øvelser med dem, hvor eleverne fx skal beskrive ting eller gætte ord, som de ikke kender. Først og fremmest gælder det dog om at henvise eleverne til de egnede strategier, når de har brug for dem, således at de efterhånden selv lærer at anvende dem i deres arbejde med sproget.

Kultur- og samfunds- forhold

Eleverne skal arbejde med kultur- og samfundsforhold i de lande, hvor engelsk er modersmål. I læseplanen er det angivet, at det i de første forløb især drejer sig om Storbritannien og USA. Hvis det er relevant, kan andre områder inddrages, fx hvis klassen har en kontakt til et andet engelsktalende område. I de senere forløb bør fx Irland, Australien og Canada også indgå. Desuden kan man arbejde med forholdene i de lande, hvor engelsk er andetsprog eller det mest benyttede fællessprog, fx Indien, afrikanske lande eller andre tidligere engelske kolonier.

Arbejdet med Storbritannien/United Kingdom bør omfatte Skotland, Wales, England og Nordirland. Det vil være naturligt at inddrage Irland, et andet engelsktalende land i Europa, og hermed også tilgodese den europæiske dimension i undervisningen. Geografisk ligger det tæt på Danmark, og eleverne møder i deres fritidsbrug af engelsk mange irske film og musikgrupper.

Dog må det frarådes at forsøge at behandle hele den engelsktalende verden i undervisningen. I stedet bør eleverne få mulighed for at fordybe sig inden for udvalgte områder.

Elevernes opfattelse af andre

Eleverne møder med et forhåndskendskab om kultur- og samfundsforhold i de engelsktalende lande. De er nysgerrige, og dette skal gerne opmuntres og føre til, at de fortsat får lyst til at lære om andre menneskers, ikke mindst jævnaldrenes, anderledes levevis. Samtidigt skal der lægges op til en perspektivering af denne viden i forhold til deres egen hverdag og til at overveje, om de kan lære noget heraf. Det er vigtigt, at eleverne oplever landenes mangfoldighed, at et samfund består af mange etniske og socialt forskellige befolkningsgrupper, og at man fx ikke kan tale om en »typisk englænder« eller en »typisk amerikansk hverdag«. Undervisningen skal være med til at udvikle elevernes bevidsthed om, at ethvert land, også Danmark, ikke har én, men mange kulturer. Ikke mindst gennem medierne og især populære tv-serier fra USA får eleverne ofte et forvrænget og stereotypet billede af den engelsktalende verden. Det er derfor vigtigt, at undervisningen altid er med til at nuancere denne opfattelse. Ligeledes må den medvirke til at udvikle elevernes tolerance og forståelse af, at levevis i andre lande er forskellig fra deres egen. De må lære at acceptere, forholde sig nysgerrige over for og forstå baggrunde for disse forskelligheder uden den fordømmende og noget selvretfærdige holdning, mange danskere viser over for andre folkeslags kultur og levevis.

I de første forløb kan der arbejdes med »smagsprøver« på, hvordan livet udfolder sig forskellige steder, i de senere forløb kan flere perspektiver inddrages, og eleverne må gives mulighed for at reflektere over årsager og relatere til den viden og de erfaringer, de har.

Lærerens viden

Eleverne skal præsenteres for et bredt udvalg af teksttyper omfattende skønlitteratur og sagprosa, der viser denne kulturelle mangfoldighed, samt for materialer, der ikke oprindeligt er tilrettelagt til sprogundervisning, fx avistekster, reklamer og tv-udsendelser. Det kræver, at læreren har en stor viden om den engelsksprogede verden, og at denne viden hele tiden er opdateret, så han er i stand til at vælge emner og materialer. Læreren er selv i en evig læringsproces og kan bl.a. ajourføre sin viden gennem læsning af engelske tidsskrifter, og ved, gerne sammen med eleverne, at følge med i, hvad medierne bringer.

Valg af emner

I samarbejde med eleverne vælges emner og tekster, der både for elevernes vedkommende føles relevante, og som samtidig giver en nuanceret opfattelse af det pågældende land eller den behandlede problemstilling. I begynderfasen vil hovedvægten ofte ligge på konkrete emner fra hverdagslivet, men hurtigt vil også andre områder kunne inddrages. Det gælder fx fortællinger

eller eventyr fra forskellige lande, formidlet til børn på engelsk, eller emner fra den internationale børnekultur, fx tegnefilm og tegneserier, som eleverne har en stor forviden om.

De fleste emner kan i virkeligheden behandles eller gentages forskellige steder i forløbene. Det er ikke så meget emnet, men de tekster, opgaver og arbejdsformer, man vælger, der er afgørende for placeringen. Generelt gælder det dog, at det er hensigtsmæssigt at gå fra det konkrete i begynderfasen til det mere abstrakte i de sidste forløb.

Et emne om fritidsinteresser kan i 1. forløb bestå af ordforrådet tilknyttet elevernes egne interesser, og eleverne kan interviewe hinanden om deres personlige fritidsinteresse, eller de kan svare på spørgsmålene ud fra en rolle. Man kan inddrage forskellige tekster, fx video, lydbånd og læsetekster, om børns hverdag i et engelsktalende område, og undersøge forskelle og ligheder. I 3.-4. forløb kan emnet omfatte fritidsliv og ungdomskulturer, som det afspejler sig i musik og billedkunst, tøj og mode, litteratur og ungdomsblade. Ved juletid kan man inddrage forskellige juletraditioner. I 1. forløb kan eleverne producere julekort, skrive små julehilsner og bage cookies. I 3.-4. forløb kan eleverne arbejde med litterære tekster og julesange, også de nyeste, fra den engelsktalende verden.

Eksempler på emner

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Der bør arbejdes ud fra et bredt kulturbegreb, fx

- Hvordan former og udvikler livet sig i forskellige miljøer? Hvilke interesser har børn på samme alder? Hvordan er deres skoledag? Er der forskelle og ligheder i forhold til egen skole?
- Hvordan fungerer samfundene? Hvilke politiske, racemæssige, religiøse forhold præger samfundet? Hvilke samfundsmæssige problemer er der, og hvordan forholder folk sig til problemerne? Forskelle på rig/fattig, uddannelses- og erhvervsmuligheder, boligforhold, miljøspørgsmål? Historiske, geografiske og politiske årsager?

- Hvordan er folks normer, værdier og mentalitet? Hvad føler de er vigtigt i deres liv? Kan værdierne begrundes?
- Hvordan ser kunstlivet inden for musik, film og litteratur ud? Hvorfor har det fået denne form?

Eleverne skal forstå, at arbejdet med et emne giver indblik i nogle udvalgte eksempler, men at der findes mange andre og anderledes forhold. Emnerne må derfor behandles, så eleverne oplever den mangfoldighed, der karakteriserer ethvert samfund. Et emne om skoleforhold i England kan fx omfatte eksempler fra forskellige skoletyper: offentlige skoler, privatskoler, kostskoler, muligheder for uddannelse, lærer/eleverelationer, skoleuniformer, eksamensforhold mv. Der bør indgå en stor variation af tekster af forskellig art, billedmateriale, video, case-stories og aktuelle tv-udsendelser.

Fra medierne inddrages aktuelle emner, fx præsidentvalg i USA, men også indslag, hvor engelsk bruges som internationalt kommunikationsmiddel af internationale organisationer, fx UN, Greenpeace og Amnesty International.

Eksempler fra 1. forløb

Eleverne får i begynderundervisningen især deres viden om kultur- og samfundsforhold gennem video og andet billedmateriale. Med udgangspunkt i det nære ordforråd, knyttet til dem selv og deres hverdag, inddrages visuelle materialer, der viser hverdagen, først og fremmest i Storbritannien og USA. Det er vigtigt, at billedmaterialet er kulturbærende, fx er det ikke en god ide at bruge et dansk billedlotteri med billeder af danske effekter i kommunikationsspil. Gennem lege, rim og remser og små fortællinger får eleverne indblik i landenes anderledes kultur og tænkemåde. Fx kan et rim som "Humpty Dumpty" føre til en samtale om, hvorvidt USA har en konge, og om Storbritannien har en. Billeder fra engelske skoler med elever i skoleuniform kan føre til en samtale om, hvorfor de har det, og hvilke fordele og ulemper eleverne synes, det medfører. En leg som "Simon Says" med en tilføjelse af ordet "please", kan føre til en samtale om forskellige sociale omgangsformer og grader af høflighed alt efter, hvem der er den talende, og hvem der tales til, herunder forskelle i britiske og amerikanske omgangsformer. Eleverne vil ofte fra film og video have samlet ord og vendinger op, ikke mindst vulgære bandeord, som det lige fra 1. forløb er vigtigt at advare dem mod at benytte, fordi de ikke er i overensstemmelse med sprogbrug og omgangsform i de fleste sammenhænge.

Et eksempel fra 3. forløb: »Irland - et land i Europa«

Der kan arbejdes med tekster af forskellig art, fx video, sangtekster, avisudklip, turistbrochurer og litteratur. Gennem de udvalgte tekster får eleverne indsigt i fx familieforhold, familiestrukturer og omgangsformer, bolig- og sociale forhold, skoleforhold, uddannelses- og erhvervs muligheder, jævnaldrendes interesser, musik og traditioner, geografiske, religiøse og historiske forhold samt deres indvirken på levevilkårene i Irland i dag. Disse relateres til elevernes egne muligheder og kultur. Undervisningen kan tilrettelægges således, at eleverne vælger delemner, som de fordyber sig i og derefter formidler denne viden til de øvrige elever, fx gennem plancher ledsaget af mundtlige redegørelser, ved at stille spørgsmål til hinanden eller ved at vælge en anden fremlæggelsesform.

Traditioner og mærkedage

Hvert land har sine traditioner og mærkedage. I undervisningen bør der både arbejdes med, hvad traditionen indebærer, og hvorfor traditionen har fået denne form. Nogle af traditionerne er velegnede som kreative aktiviteter, som eleverne selv kan udføre, fx skrive kort på "Valentine's Day". Andre traditioner kan føre til en samtale om, hvorfor denne tradition er opstået, fx at tænde bål, skyde fyrværkeri af og afbrænde en dukke på "Guy Fawkes' Day". "Halloween" med udklædning, udhulede græskar, hekse og uhygge kan lede til et spørgsmål om, hvorvidt vi har noget tilsvarende i Danmark. Og hvorfor fejres "4th of July" og "Thanksgiving", og hvordan foregår det? Det er samtidig naturligt at inddrage og sammenligne med danske traditioner, fx Sankt Hans, og opdage, at de fejres på en anden måde, eller måske findes de slet ikke i andre lande. Hvis klassen har en kontaktklasse i et andet land, vil det være naturligt at arbejde med deres traditioner og mærkedage. Det er vigtigt, at eleverne både sprogligt og indholdsmæssigt bliver bevidste om, at kulturbestemte udtryk og benævnelser ofte slet ikke kan oversættes, men at det karakteristiske ved dem må forklares i stedet. Hvis der er tosprogede elever i klassen, inddrages deres traditioner og højtider naturligvis også.

Medier og gæstelærere

Eleverne er bl.a. gennem medierne omgivet af meget engelsk sprog og kultur i deres hverdag, og de må til stadighed vænnes til at være opmærksomme herpå og forstå, at det er afgørende for deres sprogtiltagelse fx at se og lytte til udsendelser, der omhandler den engelsktalende verden.

Dette kan udnyttes i relevante former for hjemmearbejde, fx:

- Find engelske ord i reklamer.
- Se tv-nyheder en bestemt aften og tag notater om en bestemt begivenhed.
- Se tv-nyheder og notér begivenheder fra et bestemt område.
- Se udsendelse om Sydafrika i morgen aften.
- Se aftenens udgave af en bestemt serie.
- Medbring en af de engelske sange, der optager dig mest.

I undervisningen må der følges op på både det kulturelle indhold og det sproglige, bl.a. ved »læg-mærke-til« opgaver. Sådanne opgaver kan fx udformes som en række spørgsmål, som eleverne præsenteres for før og efter de ser/lytter/læser, og opgaverne kan omfatte både lyd- og billedsiden på video.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Rolf Müller

Ud over medierne er det oplagt at benytte de mange muligheder, der er for at inddrage engelsktalende personer i undervisningen i form af udvekslingsstuderende, turister, indvandrere mv. Mange opsøgende teatre tilbyder forestillinger på engelsk til skolerne, og som oftest vil der være en engelsksproget film i den nærmeste biograf, måske oven i købet baseret på en roman, som eleverne har arbejdet med i uddrag.

Skønlitteratur giver indsigt i levevilkår, værdier og normer

Inddragelse af litterære og dramadokumentariske tekster giver eleverne muligheder for at identificere sig med en af personerne, og gennem dette følelsesmæssige engagement opnår eleverne en dybere indsigt i og forståelse af en anden persons situation. Fx forstår eleverne bedre, hvad det vil sige at være forfulgt på grund af sin hudfarve gennem læsning af en historie om en sådan person, end gennem læsning af sagprosatetekster med generelle oplysninger. At se en film om en minearbejders liv giver mere udbytte end blot at høre om de generelle forhold. Det er derfor vigtigt, at forskellige teksttyper inddrages, så eleverne præsenteres både for det specifikke og det generelle.

Nødvendigt at bruge engelsk

Hvis eleverne har mulighed for at kommunikere med en klasse, fx gennem klasseprojekter, e-mail eller gennem udvekslingsrejser, eller indgå i projekter, vil dette styrke motivationen og føre til mange personlige oplevelser. Det vil ofte være lettere at etablere kontakt med skoler, der har engelsk som fremmedsprog, end med skoler i engelsktalende lande. På den måde er eleverne

også sprogligt stillet mere lige. Eleverne oplever da, at de kan bruge engelsk som internationalt kommunikationsmiddel til at erhverve sig viden om andre. Det er vigtigt, at eleverne oplever de muligheder og problemer, der ligger i kommunikation med mennesker fra andre kulturer. At de fornemmer nødvendigheden af at kende andre menneskers baggrund, før de danner sig deres egen mening om dem, og at de »stikker fingeren i jorden« i stedet for at tage for givet, at egne normer gælder for alle andre.

For at eleverne kan blive bevidste om forskelle og ligheder mellem forskellige kulturer, kan det være relevant at foretage direkte sammenligninger, hvor der lægges mindst lige så meget vægt på ligheder som forskelligheder, fx vil unges interesser være forholdsvis ens uanset land. Det er i reglen mest hensigtsmæssigt at foretage samfundsmæssige sammenligninger, fx om uddannelsessystemer eller sociale sikkerhedsnet. Derimod skal man være forsigtig med at sammenligne dagligliv eller mentalitet, da gamle fordomme let genoplives.

Undervisningsdifferentiering og evaluering

I Danmark lærer børn ikke blot fremmedsprog i skolen. Længe inden engelskundervisningen sætter ind, har børnene gennem tv, video, musik og spil et temmeligt stort kendskab til engelsk.

Det gælder dog ikke alle elever. En fjerdeklasse, der i dag påbegynder engelskundervisningen, vil både omfatte elever, som møder op med et stort forhåndskendskab, men også elever der ikke forstår et ord engelsk.

Der er sikkert mange forklaringer på, at nogle elever ikke har samlet spor engelsk op, fx gennem medierne. Nogle børn ser måske kun dansksprogede programmer, og derfor udsættes disse børn ikke for så meget sprogpåvirkning som andre. Spredningen i klasserne er således til stede fra begyndelsen, og undervisningen skal både her og i de følgende forløb tage udgangspunkt i den enkelte elevs behov og forudsætninger.

En elevgruppes forudsætninger og sammensætning er vigtig for valget af metode og indhold. Elevernes forskelligheder medfører også forskellige forventninger og en forskellig hensyntagen, når undervisningsindholdet skal evalueres.

De lovbundne rammer for undervisningen - fagets formål, centrale kundskabs- og færdighedsområder samt læseplanen - er udformet således, at de giver mulighed for, at læreren kan tage hensyn til elevernes forskellige indlærings tempo og skabe variation og alsidighed inden for rammerne.

Prøvekravene ved folkeskolens afsluttende prøver, som også er bindende for undervisningen, giver til gengæld eleverne mulighed for at opnå en kontrolleret, ensartet bedømmelse i forhold til de overordnede rammer.

Differentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder.

En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

Ovenstående beskrivelse er hentet fra det landsomfattende udviklingsarbejde om undervisningsdifferentiering i 92-93.

Oplægget til udviklingsarbejdet indeholdt desuden en række planlægningsspørgsmål og punkter til rapportering/ evaluering, som vedrører differentieringsaspektet.

Disse punkter er i det følgende bearbejdet til en række spørgsmål til inspiration, og svarene er eksempler på velegnede aktiviteter.

Et undervisningsforløb vil sjældent indeholde alle områderne, men fokusere på nogle udvalgte differentieringsaspekter.

Planlægningsspørgsmål

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Lyttefærdighed, bl.a gennem brug af video, lydbånd og lærerens fortælling, sange, rim og remser, bog + bånd, klassesamtale, før og efter aktiviteter, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Læsning evt. kombineret med bånd/walkman, skrivefærdighed, dagbog over timerne i skolen og hjemmearbejdet, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til par-arbejde?

Lytte- og talefærdighed, rollespil, kommunikationslege, skrivning ved hjælp af edb, parvis evaluering af individuelt arbejde, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Dramatiseringer, rollespil, simulationer, projektarbejde, ...

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Samtaler om hvordan man lærer engelsk, lytte-, læse- og kommunikationsstrategier, anvendelse af grammatikker og ordbøger, kultur- og samfundsforhold i engelsktalende lande, engelsk som internationalt kommunikationsmiddel, ...

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Skiftende organisationsformer, samarbejde, kontakter uden for skolen hvor brugen af sproget er en reel nødvendighed, samtaler om værdier og normer i engelsktalende lande, ...

Hvilke opgaver og arbejdssituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige udvikling?

Krop og sprog, kommunikationslege, sange, billedfremstilling, drama, kreativ skrivning, leg med medier, arbejde produktorienteret, kontakt med børn og unge i andre lande, ...

Hvordan kan eleverne som klasse, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?

Elevindflydelse på emner og aktiviteter, selv-evaluering, elev-dagbog, individuelle tekstopgivelser ved prøverne, ...

Hvilke arbejdssituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Værkstedsundervisning, par-arbejde, samme emne på flere niveauer, billed- og båndstøtte ved læsning, forskelligt arbejdstempo, arbejdsformer hvor læreren frigøres og kan støtte, ...

Hvilke arbejdssituationer er især fremmende for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Individuelt arbejdstempo, større rolle i drama/rollespil, tekster af passende sværhedsgrad, selvstændige arbejdsformer, længere tekster, flere aktiviteter, ...

Lærerens hjælp til grupper og enkeltelever?

Værkstedsundervisning med selvinstruerende "tasks", der frigør læreren og hermed muliggør hjælpen, individuelt, par- og gruppearbejde, ...

Kammerathjælp?

Aktiviteter der lægger op til, at eleverne samarbejder om at klare dem, par- og gruppearbejde, aktiviteter og emner, hvor der trækkes på enkelte elevers specielle know-how, ...

Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?

Fælles oplevelser, produktorienterede arbejdsformer, "learning by teaching" (formidling til andre elever), forskellige præsentationsformer, fx redegørelser, dramatiseringer, præsentation ved hjælp af plancher, lydbånd, video, ...

Den enkelte lektion eller dobbeltlektion bør sammensættes alsidigt og varieret, både med hensyn til materialer, arbejdsformer og lærer-/elevroller.

Ofte vil det være hensigtsmæssigt at begynde og afslutte lektionen i fællesskab med fælles oplevelser og lade det individuelle, par- og gruppearbejdet foregå mellem disse.

Man kan tilrettelægge den differentierede undervisning ud fra et emne. De fælles oplevelser kan da som indledning bestå af fx video eller bånd. Der kan derefter arbejdes med sproglige øvelser i par, og produktorienteret i grupper. Til sidst kan gruppernes forevisning/fremlæggelse for klassen afslutte forløbet.

I et sådant undervisningsforløb vil de forskellige arbejdsformer, som fremmer differentiering, være godt dækket ind.

Planlægningsspørgsmålene kan efter undervisningsforløbet også bruges som evalueringsspørgsmål, fx: *Hvordan brugte gruppen det, de havde lært i forhold til hele klassen?*

Intern evaluering

Undervisningsdifferentiering og evaluering hører sammen.

Den løbende evaluering bør være en integreret del af undervisningen. Det er vigtigt, at eleverne inddrages aktivt som samarbejdspartnere både i undervisningen og evalueringen. På den måde kommer de selv til at tænke over, hvordan de udvikler sig inden for de forskellige områder, og dermed også hvordan de kan lære at tage medansvar for deres egen indlæring.

Evalueringen kan, afhængig af aktiviteterne i perioden, afdække elevernes udbytte af alle undervisningens aspekter, fx materialer, samarbejde, færdigheder og viden.

Det er vigtigt, at evaluering ikke alene betragtes snævert i form af nogle prøver/tests, der skal konstatere den enkelte elevs udbytte af forskellige, udvalgte undervisningsemner eller -forløb. Det handler i høj grad om at anskue evaluering som et bredt spektrum af muligheder, der både omfatter enkeltelever, par-elever, grupper og hele klassen, og som først og fremmest knyttes sammen med sprogtilegnelsen.

Evalueringen hjælper læreren til at planlægge, hvordan der kan arbejdes videre, og hjælper eleven med at erkende sine stærke og svage sider. Bevidstheden om »de svage sider« bør ikke automatisk føre til, at man derefter udelukkende fokuserer på eller arbejder med det, eleven ikke kan. Også de stærke sider bør der arbejdes med, så eleven bevarer selvtilliden.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder er pejlemærker ved tilrettelæggelsen af undervisning og evaluering.

Hvert af områderne kan anvendes af læreren til at gøre status over, hvor langt eleven er nået inden for et område.

Fx, hvor langt eleven er nået med hensyn til »at forstå talt engelsk af forskellige typer og reagere på det på en måde, der passer til situationen«?

Eller, hvilke eksempler kan eleven på nuværende tidspunkt give på »forskelle og ligheder mellem de fremmede kulturer og egen kultur«?

Velegnede evalueringsmetoder

Video- eller båndoptagelser af elevpræstationer kan fastholde indtrykket og give anledning til analyse, fx af elevens ordforråd, kommunikationsstrategier, strukturer han har fået fat i eller den sproglige præcision.

Hvis optagelserne gentages regelmæssigt igennem et flerårigt forløb, vil de kunne tydeliggøre elevens sproglige udvikling.

Optagelserne kan evt. også bruges sammen med eleverne i forbindelse med evalueringssamtaler eller ved forældremøder.

Elevernes skriftlige arbejder kan, ud over at give et øjebliksbillede af elevens sprogbeherskelse, opbevares over en længere periode og tages frem igen til sammenligning med nye produkter. Herved kan de tjene til at bevidstgøre eleven om de sproglige fremskridt, og hjælpe læreren med at sætte ind efter behov.

Evalueringsamtaler med eleven/eleverne må konkretiseres i forhold til det undervisningsindhold eller emne, der aktuelt arbejdes med.

Fx:

- Kan du fortælle en kammerat om din hobby?
- Hvor mange frugter kender du det engelske navn på?
- Kan du nævne nogle forskelle på engelske og amerikanske skoleforhold?
- Hvilke ordgrupper skrives med stort begyndelsesbogstav på engelsk?

Eleven tilegner sig sproget i en »indlærings-spiral«, således at de samme områder tages op og udbygges i alle fire forløb.

Et par gange om året kan eleverne være med til at gøre status over, hvor langt de er nået med at lære engelsk. Eleven skal fx overveje og svare på:

- Hvordan og hvor meget arbejder du med engelsk uden for skolen?
- Inden for hvilke af de kommunikative færdigheder (se, lytte, tale, læse, skrive) er du gået særligt frem?

Spørgsmålene kan udformes, således at eleven bl.a. »svarer« ved at sætte et mærke på en linie. På den måde oplever eleven tydeligere, at der er tale om at evaluere en proces, som ikke er afsluttet.

En mulighed er også at anvende en »dagbog«, som eleven selv fører om aktiviteter, hjemmearbejde, samarbejde, aftaler, mål, planer, kritik og kommentarer. Dagbogen giver eleven gode forudsætninger for at evaluere sine fremskridt og sætte sig nye mål. Dagbogen kan samtidig være et holdepunkt, især i perioder, hvor undervisningen er præget af værkstedsundervisning, og der arbejdes med mange forskellige materialer, medier og skiftende par og grupper.

Dele af den løbende interne evaluering kan danne grundlag for den eksterne evaluering i forbindelse med skole-hjem samtaler og »meddelelse til hjemmet om elevens udbytte af undervisningen«. Samtidig kan den løbende evaluering være med til at kvalificere fx skole-hjem samtalen, bl.a. ved at give eleven mulighed for at berette om, hvordan han oplever fremgang eller stærke og svage sider i engelskundervisningen.

Praktisk-musiske arbejds- og udtryksformer

"Tell me and I forget. Teach me and I remember. Involve me and I learn."

Det praktisk-musiske islæt er ikke blot et »frikvarter« i undervisningen. Det er en holdning til undervisning, som tilgodeser det hele, skabende menneske, involverer alle sanser og giver plads til individuelle tilegnelsesstrategier.

Anlægger man denne betragtning, har faget engelsk meget at byde på i alle engelskundervisningens forløb, det er ikke kun begynderundervisningen i 4. klasse, der ikke må blive for »boglig«.

De kreative arbejds- og udtryksformer tilgodeser også undervisningsdifferentiering. Eleverne anvender i disse aktiviteter sproget på det »niveau«, som de personligt er nået til, og mange af aktiviteterne indeholder erfaringsgivende situationer og fælles oplevelser.

De praktisk-musiske aktiviteter er her beskrevet ud fra 6 indfaldsvinkler:

Krop og sprog
Kommunikative lege
Kreativ respons
Drama

Kreativ skrivning
Leg med medier.

Krop og sprog

Ikke mindst i 1. forløb bør sprog og handling knyttes sammen. Eleverne skal erfare, at sproget benyttes for at opnå en hensigt, og det styrker forståelsen og sprogtiltagelsen, hvis der arbejdes med konkrete materialer og konkret handling, fx

- action songs, hvor eleverne synger og laver bevægelser til sangen
- action rhymes, hvor eleverne siger vers i kor med tilhørende bevægelser
- square dance eller folkedans
- lege som indeholder mime og kropssprog
- sanslege og kimsleg.

Kommunikative lege

Den ide, som kommunikative lege bygger på, kan anvendes i alle forløb. I princippet har alle kommunikative lege indbygget et "gap", enten i form af en forskel i udformning, indhold, mening eller holdning. Hermed skabes en situation, hvor eleverne er nødt til at kommunikere for at løse opgaven.

De letteste kommunikative lege har helt konkrete "gaps" og egner sig ofte til pararbejde, hvor de to deltagere har forskellige oplæg. Elev A har fx et færdigt billede med figurer og farver, elev B mangler farverne. De to elever skal derefter, uden at se hinandens oplæg, kommunikere for at få de to oplæg »gjort ens«.

Efter samme princip kan eleverne arbejde med brikker, der skal lægges i rækkefølge, tegninger, der skal gøres færdige, eller figurer, der skal konstrueres. Oplæggene kan også bestå af to næsten ens billeder, hvor opgaven går ud på at finde forskellene.

I undervisningen i 3.-4. forløb kan "information-gap" udnyttes til at træne elevernes kommunikative færdigheder, også om mere abstrakte emner. Her kan skrevne tekster fx også erstatte billedforlæg. Der kan arbejdes med par eller grupper, hvor deltagere har et forskelligt udgangspunkt, fx i form af en »rolle« eller en viden, der skal argumenteres og besluttes ud fra.

Kreativ respons

Når eleverne lytter og læser, kan den hensigtsmæssige lytte- og læseproces hjælpes på vej af "tasks". Eleven skal forstå, hvad formålet med aktiviteten er og hjælpes på vej med at udvikle strategier for bedre at tilegne sig stoffet. Det er hensigtsmæssigt at støtte arbejdet med "tasks" FØR, UNDER og EFTER lytning og læsning.

Især i forbindelse med "tasks" EFTER lytning og læsning kan der arbejdes med kreativ respons på teksten. Eleven forholder sig til det lyttede eller læste og udtrykker sit personlige møde med teksten på en kreativ måde. Mulighederne for kreativ respons falder især inden for creative writing, drama og billedkunst. Eleverne kan individuelt eller i par eller gruppe fx

- illustrere en situation eller en person fra teksten
- udarbejde alternative illustrationer til teksten
- lave et »plade-cover« til de sange eller musiktekster, der er arbejdet med
- dramatisere en sang eller en episode fra teksten
- »interviewe« en person fra teksten
- skrive en alternativ slutning til teksten
- lave en collage over tekstens temaer
- lave en tegneserie over tekstens hovedbegivenheder.

Drama

Der kan arbejdes med drama både i bunden og i fri form i alle engelskundervisningens forløb.

I 1. forløb kan der arbejdes med hånddukker eller med dramatiserede situationer, fx indkøb og situationer omkring et spisebord. Udklædning, masker, hånd- eller stangdukker giver nogle generte elever mere mod på at udtrykke sig bl.a. med den hensigtsmæssige intonation.

Efterhånden, som eleverne har tilegnet sig mere engelsk, kan de selv digte episoder eller aftale dramatiseringer og opføre dem for klassen.

Der kan også arbejdes med mere bundne rollespil eller simulationer, hvor indholdet styres af en bestemt situation eller nogle bestemte roller eller holdninger.

Engelske skuespil for børn kan anvendes fra 5.-6. klasse. Eleverne arbejder da først med at tilegne sig replikker, helst med støtte fra lydbånd. Derefter øves stykket individuelt og i grupper. Der kan arbejdes med scenografi, kulisser, rekvisitter og kostumer med henblik på et produkt, som kan vises for andre elever eller forældre. I løbet af denne proces vil eleverne komme ud for flere gentagelser af ord og sætninger end ved nogen anden sproglig aktivitet. Sprog og handling kædes sammen, og arbejdet med mimik, gestik, udtale og intonation indgår i en meningsfuld sammenhæng. Arbejdet med at sætte et stykke op er derfor ofte en proces, der opleves som et stort ryk fremad mht. elevernes mundtlige sprogfærdighed.

I 3.-4. forløb kan scenen skiftes ud med videoen eller båndoptageren. I disse forløb kan der også arbejdes med elevernes egne tekster og manus.

Kreativ skrivning

De skriftlige færdigheder skal integreres i alle forløb, lige fra elevernes første eksperimenter med skriftsproget til 3. og 4. forløbs arbejde med skriftlig fremstilling. De skriftlige aktiviteter kan ofte med fordel anvendes som respons på et oplæg, fx nogle ord, en tekst, et billede, lydeffekter eller musik.

I den kreative skriveproces indgår de samme faser som i anden procesorienteret skrivning: brainstorm, mindmap, udkast, redigering, færdigt produkt, evt. med respons mellem hver fase.

Oplæg, som er flertydige eller som taler til elevernes fantasi mere end de giver bindende anvisninger, er at foretrække. Fx kan man lade eleverne betragte et »utydeligt« motiv i få sekunder, eller man kan hænge en snor med forskellige ting op i klassen ("dead man's pocket") som udgangspunkt for en detektivhistorie. To eller flere illustrationer kan af eleven forbindes til et handlingsforløb, eller der kan skrives ud fra »atmosfæren« i et musikstykke. Her er film- eller tv-musik særlig egnet, men også klassisk eller "space" musik taler til sanserne og stimulerer fantasien.

Når billeder er udgangspunkt for skrivningen, er det hensigtsmæssigt at lade eleven begynde med at »tømme« billedet for navneord, udsagnsord og tillægsord. Derefter bruges ordene til et "mindmap". Ordene samles i bundter og udbygges derefter til sætninger. Sætningerne skrives i en rækkefølge, som forfatteren finder naturlig, og de er derefter holdepunkter i det første udkast, der kan arbejdes videre med i skriveprocessen.

Leg med medier

Netop gennem medierne møder eleverne ofte engelsk uden for skolen. De ser tv og film, og de lytter til musik eller ser musikvideo. Det er vigtigt at udnytte elevernes interesser og specielle viden i undervisningen og give dem mulighed for at skabe produkter inden for disse genrer.

Eleverne kan lave en avis med nyheder eller et magasin bygget over et tema. I produktet medtænkes målgruppen, som fx kan være en venskabsklasse i et andet land. Der kan skrives på computer og arbejdes med layout.

En radioudsendelse kan fx indeholde simulerede debatter med forskellige interessegrupper, reklamespots, phone-in programmer, quiz shows og Top 10.

Video kan anvendes til optagelser af talkshows, nyhedsudsendelser, musikvideo, teater m.m.

For al leg med medier gælder det, at de kan laves uden fornemme faciliteter. En avis kan fremstilles ved hjælp af en computer, et lysbord, som endda kan erstattes af et vindue, papir og skolens kopimaskine. For at kunne lave en radioudsendelse kræves heller ikke nødvendigvis et lydstudie. En båndoptager med mikrofon samt en kassetiebåndoptager med to båndafspilningsstationer, der kan fungere ved redigering, er tilstrækkeligt. Et videoprodukt bliver selvfølgelig mest tilfredsstillende, hvis der er mulighed for en rigtig editering, men der kan også arbejdes med »klip i kameraet«.

Informationsteknologi

En meget stor del af den viden og de oplevelser, den nye informationsteknologi kan byde på, er kun tilgængelig gennem engelsk. Dette forhold giver engelskundervisningen både specielle muligheder og forpligtelser. Informationsteknologien skal tænkes med i planlægningen af

engelskundervisningen, hvis den kan bidrage til at forbedre undervisningen på et eller flere områder og føre til anvendelse af mere hensigtsmæssige arbejdsformer.

Elektronisk tekstbehandling

Når det gælder brugen af edb i engelskundervisningen, synes det helt oplagt at lægge hovedvægten på den elektroniske tekstbehandling i forbindelse med procesorienteret skrivning. Denne vægtning vil være den samme i faget dansk, og elektronisk tekstbehandling er derfor et område, hvor et tværfagligt samarbejde vil være naturligt og nødvendigt.

På mange elever virker brugen af elektronisk tekstbehandling i sig selv motiverende, og den øgede motivation fører til en større koncentration og bevidsthed om tekstproduktionen. Den skrevne tekst bliver mere læsbar, og arbejdet med layout og inddragelse af egne eller andre elevers tekster i undervisningen lykkes bedre.

Tekstbehandlingens muligheder for nemt at rette, slette eller tilføje tekst medvirker til, at eleverne får lyst til i højere grad at afprøve forskellige udkast til formuleringer.

Inddragelse af engelsk stavehjælp virker også hos mange elever positivt ind på arbejdet med skriftlig fremstilling, idet de her bliver gjort opmærksomme på, hvilke ord programmet ikke kan genkende som engelske.

I arbejdet med skriftlig fremstilling kan eleverne ofte med fordel arbejde parvis eller i grupper på tre ved den samme maskine. På den måde bliver eleverne mere opmærksomme på sprog og sprogbrug og indhold, når de taler sammen om et fælles produkt.

Ideer til arbejdet med elektronisk tekstbehandling

Planlægningsøvelse:

- Eleverne laver i grupper brainstorming på et skriveoplæg. Nøgleord og -sætninger skrives ned og organiseres ved hjælp af »flyt-funktionen« i en rækkefølge, der giver teksten en logisk opbygning og en naturlig sammenhæng.

Nedskrivningsøvelser:

- Eleverne skriver løs i 5-10 minutter, hvor de satser på at skrive mest muligt. Det er ikke tilladt at gå tilbage i teksten.
- Eleverne skriver med »sort skærm« i 5-10 minutter, dvs. at der skrues helt ned for lysstyrken, så eleverne ikke kan se, hvad de skriver. Derefter læses teksten.
- »Stafetskrivning«, hvor eleverne i 5-10 minutter sidder ved en maskine, læser den tekst, der allerede er skrevet, og fortsætter teksten i samme »stil«. Når tiden er gået, skiftes til den næste maskine.
- Eleverne udbygger korte nøglesætninger, som på forhånd er skrevet af læreren, til en sammenhængende tekst.
- Eleverne laver et nyhedsbrev til forældrene på engelsk, "English News from 6A".
- Eleverne skriver breve til hinanden i klassen.

- Eleverne skriver beskeder, der skal udføres af andre elever i klassen.
- Eleverne skriver tekster og fjerner enten mekanisk eller manuelt ord fra teksten. Andre elever rekonstruerer teksten. Den oprindelige tekst beholdes som facit.
- Eleverne skriver tekster til brikker til forskellige spil, fx "Do It!" eller forskellige vidensspil. Den samlede mængde brikker udgør spillet, som klassen derefter spiller.

Bearbejdningsøvelser:

Disse øvelser er især velegnede til arbejdet med sprog og sprogbrug og kommunikativ fejlanalyse.

- Varierede korte diktatøvelser, hvor egne og kammeratens fejl efterfølgende skal rettes.
- Eleverne bearbejder andres skriftlige produkter.
- Som afslutning på stafetskrivning, hvor eleverne får til opgave at skulle færdiggøre den tekst, som han nu sidder ved, og som mange i klassen har bidraget til.
- Øvelser med at anbringe sætninger, verslinier eller tekstafsnit i logisk rækkefølge.
- Indsættelse af beskrivende tillægsord.
- Indsættelse af varierende overgangsord og udtryk, som på forhånd er fjernet fra teksten.

Elektronisk post

Elektronisk post, e-mail eller datakommunikation giver adgang til en direkte og hurtig kontakt med elever og lærere i andre lande og åbner derved for nye muligheder og udfordringer til undervisningen i engelsk. Elektronisk post sætter eleverne i stand til at orientere sig bedre og mere direkte om mennesker i andre lande, fx om deres forudsætninger, følelser og handlinger, samfundsforhold og levevilkår. Kommunikationen kan foregå mellem to elever eller som klasse-til-klasse projekter. Når der på denne måde skrives til en rigtig modtager, ansøres eleverne til at arbejde med en større sproglig præcision. Stavehjælp, ordbøger og grammatik bliver vigtige hjælpemidler i processkrivningen, og eleverne bliver mere opmærksomme og omhyggelige, også med den indholdsmæssige side.

Hastigheden, hvormed informationer kan udveksles, har vist sig også at have en motiverende effekt. Dagsaktuelle og personlige emner kan tages op, og eleverne får svar på de meddelelser, de har sendt, mens tingene stadig er nærværende og har deres interesse. Derved kan datakommunikation blive til en helt ny form for kommunikation, der indeholder både elementer af mundtlig og skriftlig kommunikation.

Fagspecifikke programmer

Ved fagspecifikke programmer forstås edb-programmer, der rummer et færdigt indhold af øvelser, tekster eller situationer, som eleverne kan arbejde med. Desuden indeholder mange af disse programmer en forfatterdel, som foruden nogle allerede fastlagte øvelser giver læreren eller elever mulighed for at lave egne øvelser og tekster til undervisningen.

En del fagspecifikke programmer er dog mere nye, end de er nyskabende. Nogle vil være direkte bagudrettede, fordi de er baseret på et forældet sprogsyn, fx grammatik-oversættelsesmetoden.

Det er vigtigt, at man som lærer nøje overvejer brugen af disse programmer. Bidrager de kvalitativt til undervisningen, eller kan de ligefrem skade elevernes sprogtiltagelse?

Væsentlige kriterier for lærerens overvejelser om, hvorledes de enkelte undervisningsprogrammer kan bidrage til undervisningen, kunne være, at programmerne giver

- anledning til kommunikation
- differentieringsmulighed, fx i form af individuel vejledning og/eller ændrede organisationsformer
- tidsbesparelse for lærer og/eller elever
- øget motivation.

Cd-rom baserede programmer

Nogle af de programtyper, der opfylder flere af ovennævnte kriterier, ser ud til at være visse interaktive programmer, hvor det er brugeren, der har indflydelse på eller helt styrer indholdet. Organisationsformen vil typisk være værkstedspræget med to eller tre elever, der arbejder sammen ved en maskine.

Ikke mindst i forbindelse med faglige og tværfaglige projekter giver mediet adgang til store mængder af tekster. Da disse programmer i reglen ikke er fremstillet til undervisning, men som "info-tainment"-materiale til en bredere offentlighed, vil de være let tilgængelige og ofte motiverende at arbejde med.

Hvad enten cd-rom teknologien er fremtiden, eller netværksløsninger bliver det medie, der sikrer skolerne adgang til kommunikation og til store mængder af informationer, er det vigtigt, at eleverne lærer at arbejde med indsamling, udvælgelse, bearbejdning og formidling af informationer.

Det faglige i det tværfaglige - og det tværfaglige i det faglige

Det faglige

I »centrale kundskabs- og færdighedsområder« nævnes det, at faget både har et færdighedsaspekt, et orienteringsaspekt og et holdningsdannende aspekt. Når faget anskues så bredt, bliver en del af arbejdet naturligt af emne- eller problemorienteret art, men med et indhold, der giver anledning til at bruge engelsk.

Hertil kommer, at mange af de arbejdsformer, metoder og undervisningsmaterialer, der kendetegner engelskundervisningen, også fremmer en tværfaglig arbejdsform. De varierede arbejdsformer, individuelt, par, gruppe og værkstedsundervisning, giver eleverne et godt grundlag for selvstændigt arbejde. Og en emneorganiseret undervisning med et bredt sammensat materialevalg giver eleverne gode erfaringer med at udvælge og bearbejde tekster.

I læseplanens afsnit om kultur- og samfundsforhold er der angivet en række emner, som anses for velegnede i engelskundervisningens fire forløb. Det kan her overvejes, hvilke emner, der ville egne sig bedst i en faglig sammenhæng og hvilke i en tværfaglig sammenhæng. I det sidste

tilfælde vil man inddrage både flere timer og andre indfaldsvinkler end dem, der er specifikke for engelskundervisningen.

Et emne om menneskerettigheder ville måske egne sig bedre til et tværfagligt end til et fagligt arbejde, mens engelsksproget tv-fiktion i højere grad ville egne sig til behandling i en faglig sammenhæng. Det er dog karakteristisk, at der i de fleste tilfælde ikke vil være en skarp grænse imellem, hvilke emner, der bedst egner sig til at blive behandlet i en faglig eller en tværfaglig sammenhæng. Valget vil oftest være betinget af, om eleverne ønsker at arbejde med emnet som et større tværfagligt emne- eller projektarbejde, eller om lærerteamet har en sammensætning, som kunne være et godt udgangspunkt for et bestemt emne.

**Billedet er ikke medtaget
på grund af
ophavsret**

Rolf Müller

Det tværfaglige

I tværfaglige sammenhænge kan engelsk perspektivere et emne ved at inddrage forhold fra engelsktalende lande, eller eleverne kan inddrage tekster om emnet, som er skrevet på engelsk. Fx vil man i forbindelse med et emne om menneskerettigheder muligvis kun være i stand til at finde tekster på engelsk om forholdene i en række lande.

Hvis eleverne skal prøve at forstå og forholde sig til fænomener og forhold nogenlunde kvalificeret, kræver det, at de ser dem i den sammenhæng, som de optræder i. Netop her kommer kulturaspektet ind og bidrager med engelsksprogede tekster af mange slags og i form af møder med engelsktalende personer.

I denne forbindelse skal det nævnes, at også selv om teksterne er oversatte, kræver det ofte en engelsk-kulturel indsigt, hvis eleverne skal forstå baggrunden for indholdet i teksterne.

Det produktive

Den receptive brug af engelsk i form af lytte- og læseforståelse spiller selvfølgelig en stor rolle, når eleverne skal skaffe sig viden om et emne.

Dog kan informationsindsamling også ske ved at interviewe personer, som eleverne kun kan kommunikere med på engelsk, altså produktivt.

Når engelsk indgår i tværfaglige sammenhænge, er det imidlertid naturligt, at lærere og elever også medtænker mulighederne for, at fremlæggelserne helt eller delvis kan ske på engelsk. Det kunne ligefrem være et krav over for nogle elever, således at differentieringen også tilgodeses på denne måde.

De mange muligheder for forskellige fremlæggelsesformer indbyder til, at engelsk benyttes. En del af en elevs fremlæggelse kunne fx være et rollespil eller en simulation på engelsk. Også en billedcollage med engelske undertekster ligger inden for, hvad et flertal af eleverne vil kunne klare, og nogle elever vil utvivlsomt kunne gå langt videre og lade hele fremlæggelsen og produktet være på engelsk. De musiske og kreative arbejdsformer, som er en del af faget engelsk, vil også være en god forberedelse til, at eleverne kan gøre brug af forskellige fremlæggelsesformer, både på dansk og på engelsk.

Faglige bidrag til det tværfaglige

Når engelsk indgår i tværfaglige projekter, må man have nogle forventninger til den faglige ballast, eleverne kan udnytte. Det vil være både i form af viden og i form af færdigheder og arbejdsformer. For det første er det naturligt inden for fagets rammer at benytte emner og projektarbejder fra tidligt i forløbet, således at der bliver en progression fra »mini-projekter« til »maxi-projekter«. Man kan fx starte med forløb om "English breakfast" med brug af engelske opskrifter og rollespil ved morgenbordet. Senere kan der arbejdes med emner om natur og dyr eller fritidsinteresser, og til sidst kan man tage et tema som Australien op. I samarbejde med venskabsklasser kan eleverne fx beskrive og udveksle informationer om deres lokalsamfund.

Receptive færdigheder:

Her vil der være tale om en række arbejdsformer, som eleverne nok kender fra andre fag, men som skal videreudvikles og opøves specielt gennem brug af engelsksprogede tekster. Det drejer sig fx om, at eleverne skal have arbejdet med

- at forholde sig spørgende til det kultur- og samfundsstof, de møder i og uden for undervisningen
- at finde og at tilegne sig informationer, således at de skelner væsentligt fra uvæsentligt
- at sammenligne og at tage stilling til forskellige informationer.

Produktive færdigheder:

Også inden for det produktive område vil der være en række forventninger til, hvad eleverne har arbejdet med. Det drejer sig fx om på engelsk

- at formulere problemer
- at gengive hovedindholdet af tekster
- at fremlægge synspunkter
- at argumentere
- at blive fortrolig med forskellige fremlæggelsesformer og at benytte dem effektivt.

»Nye« krav til engelsklæreren

Endelig vil det tværfaglige samarbejde stille nogle »nye« krav til de fleste lærere, eller i hvert fald større krav på nogle områder. Det drejer sig fx om

- et tættere samarbejde med lærere i andre fag
- at anskue sit fag ud fra nye synsvinkler
- at udvikle sit kendskab til kildesøgning
- i højere grad at inddrage udenlandske gæster i undervisningen - at have øje for de muligheder, der er for, at arbejdet kan foregå uden for skolen.

Hertil kommer overvejelser i forbindelse med materialemuligheder: køb af andre typer af materialer end klassesæt, fx emnekasser, og materialer, som ikke er undervisningstilrettelagte, samt organisering af elevernes adgang til materialerne på en hensigtsmæssig måde.

Specialundervisning i engelsk

Ifølge bekendtgørelse nr. 537 af 16/7-90 om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand kan det være nødvendigt, at den almindelige undervisning suppleres med eller erstattes af specialundervisning eller anden specialpædagogisk bistand. Hvis en elev har usædvanlig store vanskeligheder i et fag, således at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at give eleven specialundervisning, kan eleven med forældrenes samtykke fritages for undervisningen. Bestemmelsen om fritagelse for det obligatoriske fag engelsk tager sigte på de situationer, hvor en specifik funktionshæmning på afgørende måde hindrer eleven i at få udbytte af undervisningen. Fritagelsesmuligheden er ikke beregnet for elever, der har generelle funktionsvanskeligheder i forhold til undervisningens almindelige faglige niveau. Her må undervisningen differentieres, så den svarer til elevernes forskellighed.

I dag er engelskundervisningen en nødvendig forudsætning for uddannelse, jobs, kontakter, rejser og kulturoplevelser. Det er derfor et meget stort ansvar at påtage sig som skole at udelukke en elev for disse muligheder, næsten uanset hvor store vanskeligheder, eleven har.

Målet for undervisningen er ikke det samme for alle elever, og måske skal målet for en elev kun omfatte »at forstå lidt engelsk«, så der er lagt et grundlag, som eleven kan bygge videre på senere i livet. Men har en elev lært at forstå og tale sit modersmål, er forudsætningerne for at kunne tilegne sig bare lidt engelsk også til stede.

Tosprogede elever, der har deltaget i engelskundervisningen fra begyndelsen, udgør ikke en særlig risikogruppe i engelskundervisningen. Tværtimod kan elever, der allerede én gang har tilegnet sig ét fremmedsprog, dansk, have gjort gode sproglige erfaringer mht. at lære sprog. Elever, der kommer senere til undervisningen på grund af ophold i andre lande, bør have mulighed for ekstra undervisning, så de ikke på dette område stilles anderledes end andre børn.

Hvis en elev eller elevgruppe skal modtage specialundervisning i engelsk, vil det sjældent være hensigtsmæssigt at anvende de samme materialer, som klassen arbejder med. I forhold til elevens specifikke vanskeligheder kan der skulle tages særlige hensyn på et eller flere områder. Men oftest vil der være brug for, at undervisningen tager afsæt i de materialer og metoder, som kendetegner begynderundervisningen:

- at undervisningens indhold bygger på konkrete, dagligdags og virkelighedsnære emneområder
- at undervisningen kædes sammen med handlingsbaserede, kreative og praktiske aktiviteter og konkrete materialer
- at undervisningen prioriterer det mundtlige frem for læsning
- at receptive færdigheder prioriteres i forhold til produktive
- at undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne tør og har lyst til at anvende det, de lærer
- at elevernes selvtillid prioriteres frem for kommunikationsfærdighed og sproglig korrekthed.

I forbindelse med valg af aktiviteter og materialer er det dog vigtigt at sikre, at indholdet, herunder især billedvalg, er aldersrelevant.

Engelsklæreren må ikke slippe ansvaret for eleven, der modtager specialundervisning, og det er ønskeligt, at specialundervisningslæreren har kendskab til fremmedsprogstilegnelse. Det er vigtigt, at specialundervisningslæreren og engelsklæreren samarbejder om valg af materialer og metoder. Eleven får fx sjældent noget stort udbytte af at blive sat ved en computer med et grammatikprogram, selv om han måske elsker det.

Målet med undervisningen afhænger først og fremmest af den enkelte elevs stærke og svage sider, men nogle pejlemærker kunne være:

- at eleverne tilegner sig et brugssprog gennem arbejdet med at lytte/forstå, se/forstå, handle og tale samt efterhånden måske læse/forstå og skrive
- at eleverne gennem undervisningen begynder at tilegne sig en viden om de folk og lande, hvor engelsk tales, og at de oplever engelsk som et internationalt kommunikationsmiddel
- at elevernes lyst til at lære engelsk styrkes.